

**RECERCA I DIVULGACIÓ:
EL PAPER DELS CENTRES D'ESTUDIS
I DE LES UNIVERSITATS**

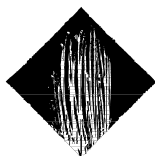
II ESPAI DESPUIG

12 de novembre de 2005, Solsona

RECERCA I DIVULGACIÓ: EL PAPER DELS CENTRES D'ESTUDIS I DE LES UNIVERSITATS

II ESPAI DESPUIG

12 de novembre de 2005, Solsona

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana

Patronat format per:

Generalitat de Catalunya

**Coordinadora
de Centres
d'Estudis de
Parla Catalana**

2006

Edita:
Institut Ramon Muntaner

© Foto portada Ajuntament de Solsona
© Les autores i els autors
Responsable de col·lecció: Maria Carme Jiménez Fernández
Responsable d'edició: Pineda Vaquer Ferrando

Imprimeix:
Gràfiques del Matarranya. Calaceit

ISBN: 84-*****-**-*
Dipòsit legal: T-*** / 2006

Producció editorial:
Migdia Serveis Culturals

SUMARI

Introducció. Recerca i difusió de la història des de les universitats i els centres d'estudis: contraposició o complementarietat? Ramon Alberch Fugueras.....	7
Els diàlegs que reclama la història actual Mercè Renom Pulit.....	11
Noves perspectives per a la difusió de la història des de les universitats i els centres d'estudis Llorenç Ferrer Alós.....	25
La història al quiosc: una "revolució silenciosa"? Josep M. Casals i Savier Casals	35
Apèndix: Deu anys del Centre d'Estudis Lacetans	51

Introducció. Recerca i difusió de la història des de les universitats i els centres d'estudis: contraposició o complementarietat?

Ramon ALBERCH FUGUERAS

Subdirector General d'Arxius del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya
i membre del patronat de l'Institut Ramon Muntaner

La II Edició de l'Espai Despuig celebrada a Solsona dins els actes del 10è aniversari del Centre d'Estudis Lacetans tractà el tema de la recerca i la divulgació i el paper que hi tenen els centres d'estudis i les universitats, mitjançant una taula rodona en què hi participaren la Sra. Mercè Renom Pulit, coordinadora general del Centre d'Història Contemporània de Catalunya; el Sr. Llorenç Ferrer i Alòs, historiador i professor de la Universitat de Barcelona i el Sr. Xavier Casals, historiador i assessor editorial de la Revista *Clio*.

Es tractava d'avançar en la clarificació d'un debat que, més o menys esmorteït, plana damunt la producció historiogràfica catalana i que incideix notablement en la visibilitat de la funció social dels historiadors. La recerca i la difusió, els centres d'estudis i les universitats, són termes contraposats o cal llegir-los en clau de complementarietat? També cal interrogar-se sobre el paper d'ambdues institucions en una societat cada cop més avesada a emprar els recursos tecnològics i com aquesta realitat canvia necessàriament els rols tradicionalment acceptats que consistien en adscriure a la universitat la recerca de caràcter científic i als centres d'estudis una funció merament divulgativa d'abast local. És evident que aquesta percepció simplista i limitada és ara insostenible.

Un altre element de debat és el paper que enguany han de dur a terme els historiadors. Per què existeix encara una certa menysvaloració de la divulgació plantejada en termes d'incompatibilitat entre el rigor i la científicitat? ¿La pèrdua d'influència dels historiadors com a conformadors d'un "estat d'opinió" en una societat que compta cada vegada amb més informació té a veure amb un indissimulat rebuig a la divulgació de masses que sovint es deixa en mans de periodistes i publicistes? Finalment, l'auge dels "llocs de memòria" i memorial, l'esclat de la

novel·la històrica i de les revistes d'història, ben segur que obliguen a replantejar-se alguns dels referents comuns del col·lectiu d'estudiosos i erudits.

Pel que fa al paper dels centres d'estudis i les universitats en la recerca i la difusió del coneixement no només de la història, és evident que la situació ha sofert un canvi transcendent en els darrers anys, de manera que ja no serveixen els antics paradigmes que semblaven adscriure la recerca científica i, per tant, la difusió més ortodoxa, a les universitats, mentre que els centres d'estudis quedaven reduïts a nuclis d'estudiosos afeccionats que maldaven per difondre la història local. L'impuls de les tecnologies de la informació i la comunicació i la creixent professionalització d'aquells qui exerceixen la recerca i la dignificació de la pràctica de la denominada història local han contribuït a esvaïr cada vegada més la frontera que podia separar ambdós sectors. Prestigiosos catedràtics d'universitat escriuen digníssims estudis d'història local, els centres d'estudis s'organitzen en xarxa i aporten experiències innovadores, on l'ús dels més recents recursos tecnològics és un mitjà habitual, i, sobretot, l'increment dels recursos de recerca i l'obertura dels arxius públics han garantit un accés més eficient i igualitari a les fonts primàries.

En el mateix sentit, cada vegada es fa més difícil sostenir una divisió de rols, de manera que uns es dediquin només a la recerca científica i altres a les tasques de divulgació. Enguany es produeix un fenomen sense aturador que consisteix en un esclat de la publicació de llibres d'història amb voluntat divulgativa que assoleixen llocs de privilegi a les llistes dels més venuts. A banda dels llibres dedicats a la Guerra Civil –on conviuen estudis respectables amb autèntics pamflets– el fenomen s'ha generalitzat i sembla produir-se una autèntica connexió entre les opcions editorials i un públic que comença a interessar-se per la història. Pel que fa als llibres de divulgació, es tracta en la majoria de casos de productes realitzats per historiadors i periodistes que malden per demostrar que la divulgació feta amb seriositat i voluntat d'objectivitat és un mitjà plenament vàlid per a recuperar una part de la ciutadania com a lectora dels llibres d'història. Seria el cas de moltes publicacions d'història local endegades des dels centres d'estudis i els ajuntaments, o iniciatives editorials com ara les col·leccions de l'editorial Dalmau o les col·leccions sobre la història de Barcelona, els barris de Barcelona o la Gran Enciclopèdia de Barcelona, que han sabut conjuminar el rigor històric amb la sostenibilitat econòmica.

Per això ha calgut vèncer una certa prevenció d'algun sector del món acadèmic que percebia la divulgació com una pràctica poc científica i que entenia que abocava necessàriament a una simplificació o vulgarització abusiva dels fets històrics. No volem negar que sovint apareixen estudis que, amb el pretext de la divulgació, no fan res més que aplegar una munió de dades manllevades sense ordre ni concert i que acaben confegint un refregit indigest

i manipulador, però també cal remarcar que la majoria d'editorials, institucions i centres d'estudis han reeixit en impulsar estudis que han propiciat un desvetllament de la consciència històrica i han permès d'afermar, en clau positiva, les identitats locals i nacional.

Podem afirmar sense embuts que als ciutadans d'ara els interessa el passat –si volem per raons ben diferents- i que aquest esclat ha provocat fenòmens de tota mena, alguns certament indesitjables. Si repassem la llista dels llibres més venuts en els darrers temps hi trobem treballs rigorosos, com l'estudi de Josep M. Torras i Ribé sobre la Guerra de Successió o la *Història de Catalunya* dirigida per Albert Balcells, al costat de treballs tan controvertits i blasmables com els de Pío Moa o César Vidal, que malden per defensar el paper dels franquistes a la guerra i la posterior repressió mitjançant la revisió, sovint malintencionada, del paper desenvolupat pel govern de la Segona República. En tots els casos és la manifestació més evident que hi ha una demanda –en molts casos acrítica- de llibres d'història de divulgació i sobre temàtiques d'actualitat. En paral·lel, el ressò de vendes i la fidelització de lectors per part de revistes de divulgació històrica com ara *Sàpiens* o *Clio*, aquesta darrera realitzada des de Barcelona però d'àmbit espanyol, fa pensar que aquest moviment de divulgació de la història va adquirint cada vegada unes arrels més fondes.

Aquest interès té el seu corollari en l'emergència de la novel·la històrica, que compta amb un notable suport popular. L'èxit assolit per Arturo Pérez-Reverte amb les aventures del capità Alariste ambientades en el Madrid i l'Espanya del segle XVII o per Matilde Asensi, que ha recreat el passat en la novel·la *Jacobus*, que s'esdevé al llarg del camí de Santiago, i a *El último Catón*, que és protagonitzada per una monja que és l'arxivera i paleògrafa de l'Arxiu del Vaticà, té el seu contrapunt més espectacular i controvertit amb la sèrie de novel·les de Dan Brown, sobretot *El codi da Vinci*.

En darrer terme, aquesta divulgació de la història assoleix en els darrers temps una nova manifestació que va conquerint un espai propi: es tracta d'aprofitar l'emergència del turisme cultural per endegar memorials, llocs de memòria i rutes històriques. En sintonia amb una forta atracció pels denominats "llocs del dolor", han anat arrelant fins a esdevenir un fenomen de masses les visites als camps de concentració a Alemanya i Àustria, o al presidi de l'illa Robben Island on estigué empresonat durant vint-i-set anys el líder sud-africà Nelson Mandela, o indrets que reflecteixen el drama de l'holocaust jueu. L'interès popular per la Guerra Civil ha concitat l'aparició de multitud d'iniciatives de recuperació de la memòria; una de les més vistents és la ruta per la batalla de l'Ebre (1938), que traça un recorregut per indrets de la comarca de la Terra Alta –refugis, trinxeres, espais arrasats- i que permet fer-se una idea de com va esdevenir-se aquesta llegendària batalla sobre el mateix terreny.

Tant de bo que les aportacions aplegades amb motiu d'aquest II Espai Despuig ajudin a fomentar el debat i a tornar a situar el paper de les universitats i els centres d'estudis en un moment històric cabdal i a les vistes d'un conjunt de canvis que tenen el caire de ser estructurals i propiciadors de noves maneres d'entendre la difusió de la història.

Els diàlegs que reclama la història actual

Mercè RENOM PULIT

Historiadora i coordinadora general del Centre d'Història Contemporània de Catalunya

En primer lloc vull agrair a les persones i entitats organitzadores d'aquest acte el fet que hagin comptat amb mi per participar en aquest debat, que és de molta actualitat. Vivim temps de reivindicació cívica sobre la memòria històrica democràtica, amb una implicació molt directa de les institucions en la seva preservació. Per altra banda, hi ha una creixent demanda de productes periodístics de divulgació de la història, tant escrits com visuals. Alhora, les universitats estan sota pressió per l'assoliment de l'excel·lència universitària i la integració en el marc acadèmic europeu.

El panorama d'avui és molt diferent del de fa solament deu o quinze anys, quan va crear-se la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC) i els centres d'estudis van irrompre de manera conjunta en el panorama cultural català.

En aquests darrers anys, com veurem més endavant, ha augmentat el nombre dels centres d'estudis i la CCEPC s'ha consolidat. Però, malgrat que la xarxa de relacions dels centres s'ha estès i enfortit, la col·laboració entre centres i universitats pot ser que comenci a ser més difícil. Pel que fa a la vinculació entre recerca i divulgació, que desenvoluparem més extensament en les pàgines següents, probablement som a l'inici d'un procés, ja experimentat en altres països, que condueix a una divisió entre dues tipologies professionals distintes: l'investigador i el divulgador. Crec que és necessari ser crítics i diferenciar clarament la divulgació científica de la banalització dels coneixements de tot tipus, però especialment dels coneixements històrics, i en aquest sentit miraré d'aportar alguns elements per al debat. Hi ha altres àmbits que necessiten reflexions, com el paper de les institucions en la preservació de la memòria i la divulgació de la història, o la utilització partidista de les televisions públiques. També seria convenient avançar pels camins de la història comparada, tant per a una major comprensió dels nostres processos, com per a una projecció més àmplia del

nostre passat cap als interlocutors forasters; les comparacions també podrien utilitzar-se per establir relacions entre memòries distintes que conviuen en els nostres barris i ciutats. Són alguns dels aspectes recollits en aquest escrit.

La història, avui en dia, té plantejats molts diàlegs: entre investigació i divulgació; entre allò concret i allò general; entre les històries dites nacionals i les mirades globals, que ja són planetàries; entre els diferents punts de vista amb què poden ser percebuts uns mateixos esdeveniments –posem per cas, el colonialisme, o les dinàmiques migratòries–; entre la tensió per a legitimar l'ordre polític i social vigent i la que aspira a preservar les esperances col·lectives derrotades; entre tradicions historiogràfiques i context de producció; entre el present i el passat; entre historiadors i societat; entre els professionals dels diferents centres, institucions, publicacions i altres entitats que tenen alguna implicació en la producció i la transmissió dels coneixements històrics.

Sóc aquí com a representant del Centre d'Història Contemporània de Catalunya, una unitat de l'administració de la Generalitat creada fa vint anys, de la qual l'historiador i polític Josep Benet fou el primer director. Però també heu de veure en mi a una persona molt vinculada als centres d'estudis, ja que fa més de trenta anys vaig participar en la creació del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat (CECBLL). L'entitat va néixer el novembre de l'any 1974, però no va aconseguir l'aprovació dels seus estatuts fins el juny de 1980, quan encara era difícil fer front a la pressió dels hereus del franquisme, continuadors de les polítiques de repressió sobre la cultura catalana i de limitació de l'associacionisme popular.¹ Al cap d'uns anys, el 1991, CECBLL va col·laborar decididament en la creació de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC). La iniciativa donava resposta a les inquietuds dels historiadors vinculats amb els "Plects d'Història Local", que s'havien manifestat des de feia anys (els "Plects" havien nascut el febrer de 1986, per a ser difosos amb *L'Avenç*, i encara hi mantenen la vinculació). L'impuls definitiu va ser donat en el marc del I Congrés de Centres d'Estudis de Parla Catalana, celebrat a Lleida l'abril de 1991.² És més, el juny de l'any 1993, un cop aprovats els estatuts de la CCEPC, vaig tenir l'honor de ser elegida presidenta de la primera junta.

¹ L'any 1994, en una miscel·lània d'homenatge al primer president de l'entitat, l'historiador Jaume Codina, vam fer una síntesi històrica de l'entitat (veg. Maribel OLLÉ, Mercè RENOM i Gemma TRIBÓ, "Jaume Codina i el Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat"; i els "Annexos" a aquest article a cura d'Enric FERRERAS, a *Miscel·lània d'homenatge a Jaume Codina*. El Prat de Llobregat i Barcelona: Columna, 1994, pàg. 73-113).

² Podeu veure, entre altres, les *Actes del I Congrés de Centres d'Estudis de Parla Catalana*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1991; i també, ALBAREDA, Joaquim (1995). «La Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana: un projecte fet realitat». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*. (Núm. 6, pàg. 95-98). O els articles dedicats als centres d'estudis i a la CCEPC en el dossier de *Plects d'Història Local*, núm. 81 (juny de 1999); i, no cal dir-ho, les diverses publicacions de la CCEPC.

Aquests referents emmarquen les meves reflexions sobre el tema tractat en la taula rodona: el paper dels centres d'estudis i de les universitats en la recerca i la divulgació dels diferents àmbits de coneixement. Crec que estem en un moment de canvis que convé tenir presents per tal de plantejar perspectives de futur. Tal com es veu, tinc més vinculacions amb els centres d'estudis que amb les universitats i la meva condició d'historiadora fa que hagi reflexionat de manera més específica sobre la divulgació de la història més que no pas sobre la divulgació d'altres disciplines.

1. Recerca i divulgació

La recerca i la divulgació dels coneixements són dues activitats diferents, tot i que tinguin moltes connexions. Són diferents pels objectius i les metodologies i pels públics als quals es dirigeixen. Però tenen en comú la matèria objecte de les dues activitats i, no caldria dir-ho, l'exigència del rigor. La divulgació del coneixement no existiria sense la seva prèvia construcció. Però també pot donar-se que una demanda social fomenti la realització de determinades investigacions.

Podríem dir que una i altra, recerca i divulgació, expliquen el mateix però de manera distinta, i tenen diferents públics i finalitats. La investigació és un diàleg entre científics per tal d'ampliar els límits del saber. Un diàleg que es du a terme mitjançant escrits i trobades restringides, que empra un llenguatge especialitzat, familiar per al cercle de referència, però estrany per a la majoria de gent. La divulgació és una acció de transferència de coneixements des d'àmbits científics a un públic més ampli. La transferència la fa un mediador, un professional que "tradueix" els coneixements i els fa entenedors a molta més gent, amb un llenguatge clar. Cada una de les dues activitats té els seus propis procediments. A la majoria dels països, investigadors i divulgadors tenen estudis en la matèria que els ocupa, però segueixen trajectòries pròpies i diferents, de manera que són rars els investigadors que fan divulgació.

El que hem dit serveix per a qualsevol matèria científica. Però la divulgació de la història és més complexa, pel fet que té a veure amb les tradicions i les vivències personals de la gent i perquè té funcions socials i polítiques afegides a les merament científiques. I tant en els àmbits privats com en els públics, les percepcions poden no ser compartides. La història es mou en un espai condicionat per les interpretacions científiques i per la pressió política i social. Entre els condicionants més significatius, que revisarem més endavant, hi ha els següents.

D'una banda, hem de tenir present el fet que moltes persones tenen una certa familiaritat amb determinats coneixements, augmentada per la diversitat de vivències de la història recent. Aquesta proximitat, sumada a una demanda abundant, entre altres factors, pot donar peu a una divulgació molt més vincu-

lada amb el receptor, que no pas amb la matèria. En alguns casos, la divulgació, en lloc d'enllaçar la creació científica amb el públic, podria caminar pel seu compte i crear productes de consum sense rigor, intranscendents i fins i tot sensacionalistes.

Per altra banda, la divulgació de la història pot anar associada a altres funcions, com són la cohesió social i cultural, l'acreditació de trajectòries cíviques o polítiques de persones, partits i col·lectivitats, o bé la justificació de demandes socials, patrimonials o institucionals. La història, doncs, té una funció pública. I aquest fet ha condicionat i condiciona les interpretacions científiques dels investigadors i els projectes de difusió massiva. Hi ha moltes interferències entre la investigació històrica i la seva difusió. I moltes pressions externes sobre les dues activitats.

La investigació i la difusió de la història poden ser objecte de manipulació o censura, fins a arribar a prohibicions tant evidents com la de l'ensenyament de la història de Catalunya durant la dictadura franquista, exclosa de qualsevol programa i llibre de text escolar o universitari. Precisament en el context de finals del règim franquista van sorgir a Catalunya molts centres d'estudis locals i comarcals, peces d'una xarxa associativa singular que no es troba en altres indrets.

1.1. Els centres d'estudis

Els centres d'estudis són entitats que per definició s'interrelacionen íntimament amb el context local o comarcal en què s'inscriuen. Entre els seus objectius hi ha el coneixement i la divulgació dels trets més significatius del territori al qual pertanyen i, si cal, la seva preservació. Malgrat el marc repressiu dels anys finals del franquisme, molts centres d'estudis, en col·laboració amb altres grups i entitats, feren activitats de vigilància i control de la gestió política de l'últim franquisme, accions reivindicatives de patrimoni, demandes de serveis o sensibilització sobre qualitat mediambiental. El profund arrelament dels centres d'estudis ha facilitat la seva adaptació als canvis, el manteniment dels objectius vigents, l'abandó dels innecessaris i l'adopció de nous. La proximitat dels centres amb l'entorn ha donat lloc a una gran diversitat i singularitat d'entitats.

Encara que sigui breument, té molt interès tenir present la llarga tradició dels estudis del medi, una iniciativa hereva de l'esperit de la Renaixença vuitcentista, que es va mantenir en rectories i estances de metges, advocats o farmacèutics durant dècades, i que en la seva versió actual proliferà als anys setanta del segle XX, amb una onada de creació de centres o de revitalització d'alguns d'antics. Aquesta onada ha anat degotant fins avui en dia, fent palesa la utilitat de les actuacions de les entitats locals d'aquest tipus en els seus entorns immediats i en el conjunt de les terres de parla catalana.

L'any 1991, quan s'iniciaren les accions per a crear la Coordinadora de

Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC), hi havia una setantena de centres d'estudis –instituts o centres–, la majoria dels quals van ser descrits en el *Llibre Blanc dels Centres i Instituts d'Estudis de Catalunya*³ Avui, la nòmina arriba al centenar i la xarxa ha estat reforçada, des de l'any 2003, amb la creació de l'Institut Ramon Muntaner (IRM), on, com sabeu, la meitat dels seus patrons representen a la CCEPC i l'altra meitat són nomenats pel govern de la Generalitat.

Els centres d'estudis, com la totalitat de la xarxa d'entitats del país, contribueixen a la cohesió social i cultural.

Tot i ser molt diversos, tenen en comú un sòlid compromís amb el territori, que enllaça el passat amb el futur, la realitat històrica amb la reflexió sobre l'actualitat i les expectatives projectades vers l'avenir. En els seus programes hi ha accions de coneixement, de difusió i de defensa dels valors patrimonials i d'identitat.

Sovint, els coneixements específics territorials, locals, no solen trobar-se en els àmbits científics més generals. I, en canvi, són necessaris per a la reflexió i la divulgació que es fa des dels centres d'estudis. De manera que, quan cal, els centres d'estudis també impulsen la investigació, que té objectius propis però que, a més de servir al territori, pot fer també aportacions al coneixement general, tot confirmant conclusions vigents o introduint-hi matisos o correccions.

La divulgació i, quan convé, la recerca constitueixen objectius essencials dels centres d'estudis, com també són objectius de les universitats, tot i que aquestes assumeixen també la formació, una activitat menys generalitzada en els centres.

1.2. Les col·laboracions: centres d'estudis, universitats i altres entitats.

Cap els anys vuitanta es va iniciar una productiva i creixent aproximació entre els centres d'estudis i les universitats que va contribuir a la major exigència i rigor de la producció dels centres. Van ser els anys en què molts universitaris es vincularen als centres i desenvoluparen investigacions locals amb interrogants i pautes interpretatives generals. Aquestes incorporacions van facilitar també el relleu generacional entre els anomenats erudits locals, que havien mantingut una actitud resistent durant el franquisme i havien preservat els referents culturals catalans d'abans de la guerra, i que havien tingut com a instrument de relació les Assembles Intercomarcals d'Estudiosos. Eren anys de voluntarisme i de

³ El *Llibre Blanc dels Centres i Instituts d'Estudis de Catalunya*, va ser promogut per la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, coordinat i dirigit per l'historiador Antoni Gavalda i publicat l'any 1998. En el *Llibre Blanc* es van descriure seixanta-sis centres (dinou a Tarragona, vint-i-sis a Barcelona, nou a Lleida i dotze a Girona), i s'era conscient que la relació era incompleta). (Vegeu GAVALDA, Antoni (dir.) (1998). *Llibre Blanc dels Centres i Instituts d'Estudis de Catalunya*. Barcelona: Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana).

suplència institucional exercida des de diferents instàncies civils catalanes.

Als anys noranta, el balanç del que es feia en els centres d'estudis era força satisfactori. En l'àmbit de la història, es reconeixien les seves aportacions de cara a la construcció d'una "història policèntrica", que tingués en compte processos més amplis dels que contenien les històries de Catalunya de l'època, centrades en l'àrea de la capital catalana.⁴ Les col·laboracions entre centres d'estudis permetien la circulació de les seves publicacions. Els centres de la CCEPC van prendre el compromís de proporcionar un exemplar dels seus llibres a la biblioteca de la Universitat Pompeu Fabra per tal que els interessats els poguessin trobar agrupats. Els Congressos d'Història Local, impulsats per la revista *L'Avenç*, se succeïen amb èxit i la mateixa CCEPC va programar-ne de propis, en estreta col·laboració amb algunes universitats. Molts centres d'estudis van consolidar les seves infraestructures i alguns dels més grans van crear equips de gestió per a multiplicar la seva capacitat d'actuació.

Les coses han canviat en els darrers anys i tinc la impressió que les circumstàncies actuals condueixen a l'afebliment de les col·laboracions entre centres d'estudis i universitats. La investigació fora de les universitats sembla tenir més dificultats que abans per a desenvolupar-se. Els professors d'instituts, per exemple, no tenen facilitats, ans al contrari, han vist reduït el seu marge de disponibilitat per a fer estudis.⁵ La majoria de les aportacions de professors i d'estudiants universitaris a la investigació i a la difusió per mitjà dels centres d'estudis constitueixen mes aviat un acte de responsabilitat i de generositat, que no pas una manera de fer la seva feina. Perquè actualment les avaluacions curriculars per a la concessió de "trams" (el sexennis) o d'altres valoracions acadèmiques individuals i de grups indueixen els universitaris a dedicar-se a publicar en les revistes que "compten" per a les seves avaluacions, o a fer aportacions a congressos "reconeguts", o coses similars.

Per altre costat, s'han multiplicat els espais per a la difusió. Hi ha professors d'universitat –i, també, alumnes– que fan divulgació en el marc dels centres d'estudis, on col·laboren en publicacions d'història, de ciències, d'ecologia,

⁴ Vegeu l'aportació de Pere Anguera al I Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya (Barcelona, novembre de 1991), i les de Joaquim Albareda i Josep Fontana a les *Actes del I Congrés de Centres d'Estudis de Parla Catalana*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1991.

⁵ Els problemes dels professors d'institut els posava de manifest Ramon Arnabat al seu article "El professor d'institut historiador: una espècie en perill d'extinció?", *L'Avenç*, núm. 215 (1997), pàg. 70-71; les dificultats del diàleg intel·lectual entre investigadors de dins i de fora de la universitat s'anunciaven a: RENOM, Mercè (1999). "Els centres d'estudis locals i el seu paper en la recerca i la divulgació de coneixements". *Plecs d'Història Local*, (núm. 81, juny, pàg. 52-53) (de difusió amb *L'Avenç*) (un article que tenia un subtítol molt significatiu, que ja apuntava a les observacions que ara ens ocupen: "Sobre història local, sobre fragmentació de la comunitat investigadors i sobre la necessitat d'espais de relació", i que va ser suprimit a la redacció, segurament perquè tenia una llargada impròpia).

d'art..., fan guions d'exposicions o de documentals, publiquen llibres, redacten articles en revistes no especialitzades, fan conferències divulgatives, etc. Però ara hi ha molts altres espais, com són les revistes generals de divulgació de la història, les ràdios, les televisions, els museus, etc. Darrerament, amb l'avenç de les noves tecnologies, s'han creat pàgines web de grups, revistes electròniques..., vinculades amb grups que acostumen a manifestar una certa afinitat ideològica i una voluntat de difusió independent.

Si potser poden aparèixer més dificultats en les relacions entre centres d'estudis i universitats, en canvi, crec que actualment existeix una major capacitat de col·laboració entre els centres d'estudis i les institucions. La col·laboració que als anys vuitanta començava a establir-se treballosament entre centres d'estudis i ajuntaments i altres entitats diverses, ara s'ha consolidat, ampliat i estès a la Generalitat de Catalunya. Un exemple n'és l'existència de l'Institut Ramon Muntaner; un altre el fet que la seu de la CCEPC estigui en l'Institut d'Estudis Catalans.

Amb tot, encara es troba a faltar un espai virtual de relació —que pel que fa als centres d'estudis ja ocupa l'IRMU— que es converteixi en una referència i permeti conèixer les activitats de la gran quantitat d'entitats de producció i de divulgació de la història del nostre país, com són els centres d'estudis locals i comarcals, els centres especialitzats diversos, les universitats, els museus, els arxius, les revistes, els serveis de l'administració autonòmica o local, entre altres.⁶

Entre les col·laboracions aprofito per esmentar el congrés internacional "Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana" (VIè congrés de la CCEPC), que tindrà lloc a Barcelona els dies 3 i 4 de novembre de 2006, organitzat conjuntament per la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, el Centre d'Història Contemporània de Catalunya, el Museu d'Història de Catalunya, el Programa per al Memorial Democràtic i l'Institut Ramon Muntaner.

2. La funció social de l'historiador. La utilització dels discursos històrics. El rigor intel·lectual i l'amplitud de mires com a garantia.

No fa massa dies, en la conferència inaugural d'un congrés celebrat en el Museu d'Història de Catalunya, l'historiador Josep Fontana repetia una idea ja expressada per ell mateix amb anterioritat: "No hi ha una sola història d'Espanya, sinó tantes com projectes de país, de manera que la del general Franco [...], que partia com a model dels monarques absoluts del segle XVI i conduïa de manera natural a la dictadura imposada després de la guerra civil de 1936 a 1939, tenia poc a veure amb la de Manuel Azaña, que partia de la guerra de les Comunitats de Castella i conduïa al règim de llibertat de la segona república. Les

⁶ És una idea que vaig desenvolupar fa uns mesos: RENOM, Mercè (2004). "La història de Catalunya en xarxa, real i virtual". *Papers del Museu d'Història de Catalunya* (núm. 11 setembre de 2004, pàg. 1) (de difusió amb *L'Avenç*).

dues poden ser vàlides –deia Fontana-, si no s’amaguen els condicionaments del projecte social que han servit per a bastir-les i que han donat motiu a la tria dels ‘fets històrics’ que es prenen com a fites de referència. Però el que cal exigir, com a mínim, –seguia dient l’historiador- és que es construeixin sobre una base raonable d’anàlisi de la realitat”.⁷

La història, més que la majoria d’altres disciplines, té una funció científica, però també una funció social i política. I això li dóna un caràcter singular.

Insistir en la neutralitat dels historiadors és una manera de defugir la reflexió sobre els condicionants de la seva interpretació de la realitat analitzada, ja sigui el passat històric o la seva projecció en el present. Possiblement el miratge de la pretesa “objectivitat” ha reduït l’audiència dels historiadors, de la mateixa manera que l’ha reduït la utilització manipulada de la història amb finalitats doctrinàries de diferent signe. Així, doncs, cal acceptar que els historiadors, fins i tot els més rigorosos, fan història en funció de les seves inquietuds que els inclinen per determinats temes, parcel·les específiques de la realitat i punts de vista i metodologies. I cal tenir present el punt de partida de les interpretacions històriques per tal de situar els diferents discursos en els seus contextos ideològics.

En canvi, sí que s’ha de demanar neutralitat i pluralisme als espais institucionals públics, que són finançats amb els impostos dels contribuents, ja siguin unitats de l’administració o mitjans de comunicació. L’administració pública no pot ser apropiada per cap ideologia ni per cap partit; no pot actuar de manera polititzada ni partidista. La seva funció ha d’estar al servei dels ciutadans amb independència i flexibilitat per a poder encaixar en tots els marcs polítics possibles.⁸

Cada època té “mites” i manipulacions que només s’entenen a partir del context social i polític que els ha creat i la funció que han tingut. Un exemple recent el tenim en els anomenats “papers de Salamanca” o “papers de la dignitat”. En aquest cas, de manera evident, el simbolisme polític ha estat per damunt de la racionalitat històrica i arxivística.⁹ Un altre àmbit, el de la recuperació de la memòria democràtica, ha generat programes institucionals i debats que transcendeixen la feina estricta de l’historiador, ja sigui com a investigador o com a divulgador. La recuperació de la memòria es mou en un àmbit diferent al de la investigació o al de la difusió històrica, tot i que utilitza eines de l’una i

⁷ Josep FONTANA. “La guerra de Successió: causes i motius”, conferència inaugural del congrés internacional “L’aposta catalana a la guerra de Successió (1705-1707)”, Barcelona, 3-5 de novembre de 2005, organitzat pel Museu d’Història de Catalunya, La Universitat Pompeu Fabra i el Centre d’Història Contemporània de Catalunya (pàg. 13-24 de les preactes; la cita és a la pàg. 23).

⁸ Vegeu, per exemple, una reflexió molt clara de Pilar TRIADÓ (2005). “Història [des] de les institucions [públiques]”. *Valors*, (núm. 18 juliol - agost). Mataró.

⁹ D’entre una gran quantitat de notes informatives i d’articles d’opinió que han generat els “papers”, recomano dos escrits molt bàsics: DE RIQUER, Borja (2002). “Memòria històrica i ètica política”, *L’Avenç*, (núm. 273, octubre, pàg. 5-6) i CRUANYES, Josep (2005). “Símbols memorials com a símbols de mobilització”. *El País. Quadern*, (núm. 1.131, 15 de setembre, pàg. 4-5).

de l'altra. Com remarca Montserrat Iniesta, "La memòria, en termes socials, és construïda des del present".¹⁰

A Catalunya, el Programa per al Memorial Democràtic ha fet un recorregut important.¹¹ Entretant, el govern de l'Estat espanyol, que l'octubre de 2004 va crear una Comisión Interministerial para el Estudio de la Situación de las Víctimas de la Guerra Civil y el Franquismo, retarda l'aprovació de la llei de la memòria històrica. Tots som conscients que alguns dels debats polítics recents han utilitzat arguments de base pseudohistòrica per a justificar arguments de partit.

En la història recent tenim alguns exemples molt clars d'utilització esbiaixada de la història amb finalitats polítiques, per exemple el discurs oficial sobre la Transició que la televisió pública va difondre fa uns anys, que minimitzava el paper de la mobilització social per a remarcar el protagonisme de dirigents polítics i càrrecs institucionals.¹² O, per citar un altre exemple, la recent sèrie televisiva "Memoria de España".¹³ Són productes avalats per periodistes i per historiadors, de manera que l'esbiaixada no procedeix del tipus de professional, sinó del seu posicionament. Aquests productes esbiaixats no haurien de ser difosos en el mitjans públics sense el contrast amb altres visions i interpretacions.

La utilització partidista de la història i la necessitat de fer-hi front de manera crítica i compromesa han conduït a una certa fragmentació del discurs històric i, sobretot, a diversificar les interpretacions. El procés ha generat productes de característiques diverses, entre els quals destaquen, per la seva relativa novetat, els que es "pengen" en la xarxa d'Internet, tant webs com revistes electròniques de fundacions i grups. Se'n poden trobar de molt diferent orientació, a més d'altres de caràcter merament informatiu.¹⁴

¹⁰ INIESTA, Montserrat (2005). "Memòria dels silencis, patrimonis dissonants", en el dossier "Una memòria crítica", *El País. Quadern* (núm. 1.131, 15 de setembre, pàg. 4).

¹¹ Recomanem la síntesi de BONO, Ma. Jesús (2006). "L'any del Memorial Democràtic de Catalunya", *L'Avenc*, (núm. 310, febrer, pàg. 51-54).

¹² PREGO, Victoria (1993). *La Transición española*. Madrid: RTVE. Podeu veure també PREGO, Victoria (1999). *Diccionario de la Transición*, Barcelona: Plaza y Janés. Una de les més recents crítiques a aquesta visió esbiaixada i interessada de la Transició, acompanyada d'una altra crítica al paper dels dirigents polítics en aquell procés, l'ha fet l'historiador Josep Fontana a "La llegenda de la transició espanyola", a Josep Fontana. *La construcció de la identitat. Reflexions sobre el passat i sobre el present*. Barcelona, Editorial Base, 2005, pàg. 121-142.

¹³ Val la pena llegir la crítica feta per Vicenç Navarro. "Falsedades històriques". *El País*, març de 2004, amb alguns arguments desenvolupats posteriorment per ell mateix en un altre article: "La nostra cultura progressista. La recuperació de la memòria històrica és imprescindible per desenvolupar el nostre futur", *El Periódico*, 11 de juliol de 2005. Vegeu també els escrits de Ricard Vinyes, Ramon Arnabat, Carme Molinero, Montserrat Iniesta i Josep Cruanyes a: "Una memòria crítica". *El País. Quadern* (núm. 1.131, 15 de setembre de 2005, pàg. 1-5).

¹⁴ Seria molt llarga la relació de webs, perquè la majoria de museus i centres relacionats amb la història en tenen. La del Centre d'Història Contemporània de Catalunya és www.generalitat.com/chcc. Entre les revistes, podeu veure: *Desafectos*. Publicació d'Història Crítica (www.historiacritica.org), o *Sin Permiso* (www.sinpermiso.info/textos), que de fet és una recopilació d'articles, molts

Als nostre país, historiadors i periodistes comparteixen l'espai de la difusió de la història. Probablement ara per ara la millor fórmula seria la de la col·laboració, ja que disposen d'habilitats complementàries. Amb tot, crec que la història, ja sigui en l'àmbit de la investigació o en el de la divulgació, l'haurien de fer els historiadors, amb algun tipus de preparació complementària, quan calgui. En alguns països ja fa temps que els àmbits de la recerca i de la difusió històriques avancen per separat, com a especialitats distintes dels historiadors, amb camps d'actuació específics i nivells similars de reconeixement i prestigi.

El que s'ha de demanar als productes de difusió de la història és rigor, informació actualitzada, fonts contrastades, explicació de les diferents interpretacions i els arguments que les sustenten. Les narracions anecdòtiques no són coneixement històric, encara que es venguin com a tal. La millor funció de la difusió històrica és ajudar a allò que Pierre Vilar va anomenar "pensar històricament".¹⁵

Segurament les circumstàncies del moment present, de major interès institucional en la creació de memòria i de multiplicació d'espais de difusió, incitaran nous debats i reflexions sobre els usos de la història i la feina dels historiadors, com els que van produir-se fa unes dècades, en uns moments en què se superava l'aïllament i l'estretor intel·lectual dels anys de la dictadura franquista.¹⁶

El fet de buscar en la història respostes per als problemes dels nostres temps forma part de la funció dels historiadors. És un exercici intel·lectual obert, molt allunyat de la tergiversació utilitària o partidista. És un diàleg entre present i passat, amb la vista posada en el futur, un diàleg que fa l'historiador amb les seves eines, però que suscita l'interès col·lectiu en la mesura que sap interpretar les inquietuds socials. Hi ha conjuntures especials en què ha estat més necessària aquesta funció social dels historiadors i en què aquests professionals han sabut trobar interpretacions aclaridores, alliberadores, que ajudaven a orientar positivament les voluntats col·lectives. I n'hi ha d'altres en què, per diverses raons, han entrat en crisi els discursos històrics.

Ja fa anys que l'historiador Josep Fontana reflexiona sobre la història i els historiadors en llibres que s'han anat succeint i actualitzant, de manera que ells mateixos reflecteixen molts dels canvis de les darreres dècades. L'any 1973 Fon-

d'ells d'història, publicats en llocs diversos.

¹⁵ VILAR, Pierre (1995). *Pensar històricament. Reflexions i records* (edició preparada i anotada per Rosa Congost). València: Tres i Quatre. Vegeu l'aplicació d'aquesta funció a la didàctica de la història que fa Gemma TRIBÓ (2005). *Enseñar a pensar històricamente. Los archivos y las fuentes documentales en la enseñanza de la historia*. Barcelona: Universitat de Barcelona; Ice/Horsori.

¹⁶ Es pot veure una crònica de la feina dels historiadors espanyols en les darreres dècades, amb un especial reconeixement a l'obertura que va tenir la historiografia catalana de la mà d'historiadors com Pierre Vilar o Jaume Vicens i Vives, a: CASANOVA, Julián (1991). *La historia social y los historiadores: ¿cenicienta o princesa?* Barcelona: Crítica; o: CASANOVA, Julián (2004). "El secano español revisado", a: FONTANA, Josep. *Historia y proyecto social. Jornadas de Debate del Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives* (pàg. 239-261). Barcelona: Crítica.

tana publicava *La història* (Barcelona, Salvat), un llibre de divulgació que estava estructurat en dues parts ben explícites: “La crisi de la història tradicional” i “Per a una nova història”. Des d’aleshores periòdicament ens ha ofert magnífiques actualitzacions d’aquesta temàtica.¹⁷ En paraules de Josep Fontana, “des dels seus inicis, i fins i tot en les seves manifestacions més elementals, la història ha tingut, com a memòria col·lectiva, unes funcions socials, la més important de les quals ha estat, pel general, la de legitimar l’ordre polític i social vigent, però també ha complert la de preservar les esperances col·lectives dels oprimits per aquest ordre establert”.¹⁸ Són diferents camps de treball d’historiadors, decantats per l’un o per l’altre, que tenen projeccions socials ben distintes.

La feina dels historiadors és en certa manera una interrogació al passat feta des del present. Per tant, els canvis en el present afecten i transformen la perspectiva de l’anàlisi dels historiadors. Ho veu així l’historiador britànic Eric Hobsbawm, membre d’una generació d’historiadors que en les dècades de 1950 i 1960 van transformar la disciplina:¹⁹ “Pels historiadors, la historiografia es fonamenta en una realitat objectiva, és a dir, la realitat del que va ocórrer en el passat; això no obstant, la historiografia no parteix de fets, sinó de problemes, i demana que es faci investigació per tal de comprendre com i perquè els problemes són formulats de determinada manera en diferents tradicions històriques y medis socioculturals distintos”.²⁰

Sembla que avui hi ha una certa crisi de la funció social dels historiadors, i és una crisi que afecta tots els intel·lectuals. No es tracta de la fi de la història, entesa com a progrés que culmina en la conservació i universalització de l’“ordre” occidental, presentat com a única alternativa davant de “la fallida de les expectatives

¹⁷ Vegeu, de Josep Fontana, *La història*. Barcelona: Salvat, 1973; *Historia. Análisis del pasado y proyecto social*. Barcelona: Crítica, 1982; *La història després de la fi de la història. Reflexions i elements per a una guia dels corrents actuals*, Barcelona; Vic: Institut Universitari d’Història Jaume Vicens – Vives; Eumo Editorial, 1992; *La història dels homes*. Barcelona: Crítica, 2000 (també en castellà); així mateix podeu veure, del mateix autor, les següents obres generals destinades a “combatre tòpics”, on hi ha implícites les seves reflexions sobre la història i la feina dels historiadors, *Europa ante el espejo*. Barcelona: Crítica, 1994; i *Introducció a l’estudi de la història*. Barcelona: Crítica, 1997.

¹⁸ FONTANA, Josep (2000). Pàg. 9.

¹⁹ Es tracta de la renovació metodològica impulsada pels historiadors britànics d’origen marxista que a partir de 1956, decebuts per la invasió d’Hongria, evolucionaren cap el que s’ha anomenat la “nova esquerra”, amb crítiques a la simplificació i el dogmatisme i avenços vers les anàlisis més amples, amb nous paràmetres i majors complexitats. Un replantejament que va transcendir a d’altres països i també va arribar a Catalunya. Podeu veure-ho amb més detall a: FONTANA, Josep (2000), pàg. 232-247. La renovació ha estat explicada en primera persona en un escrit d’Eric Hobsbawm publicat a *Le Monde Diplomatique*, i difós en castellà el desembre de 2004 mitjançant el web www.rebellion.org, amb el títol “El desafío de la razón. Manifiesto para la renovación de la historia”.

²⁰ Traducció lliure d’unes frases de l’esmentat escrit d’Eric Hobsbawm.

que molts havien dipositat en formes elementals i catequístiques del marxisme com a alternativa a l'ensenyament i la recerca tradicionals".²¹ En la història s'hi ha introduït la subjectivitat i la parcialitat, amb un gir particularista vers coneixements de grups "que es defineixen per oposició als altres, en termes de religió, d'ètnia, de nació, de sexe, de formes de vida o d'altres característiques".²²

La reconstrucció del pensament social ha de reforçar el diàleg entre diferents espais, renovar metodologies, superar fronteres i fer front a tota mena de prejudicis i adoctrinaments. "En les circumstàncies confuses i difícils del present, als historiadors els toca combatre, armats de raons, el prejudicis basats en lectures malsanes del passat i les profecies paralitzadores de la globalització."²³ I ha de tenir present tot el planeta i tota la seva complexitat,²⁴ per més que la reflexió parteixi dels àmbits locals concrets.

3. Calen replantejaments?

Cada moment té els seus reptes, de manera que és innegable que cal una actitud permanentment oberta als replantejaments. En general, les iniciatives que perduren són les que evolucionen i s'adapten a les transformacions.

La interacció entre els generadors de propostes i els receptors dels productes és una excel·lent via per a la detecció de la necessitat de canvis, a la vista de les disfuncions existents i de les noves demandes. Els senyals d'alerta poden procedir de les relacions directes i de la proximitat gairebé personal, com en el cas dels centres d'estudis, o bé dels senyals del mercat, que afecten per exemple les revistes o els llibres.

També hi pot haver iniciatives noves, que vagin per endavant de les demandes immediates o que vagin més enllà, explorant noves possibilitats. Penso, per exemple, en l'interès que pot tenir recórrer les vies que posin en relació la història de Catalunya amb la d'altres espais territorials amb els quals tenim molt en comú, ja sigui l'espai europeu que s'està institucionalitzant, ja siguin els referents històrics de les persones immigrades per tal de connectar-los amb els trets més bàsics de la història del lloc on han decidit de construir el seu futur.²⁵ Les comparacions, a més de proporcionar un estímul intel·lectual per a l'ampliació de coneixements, també poden constituir un pal·liatiu contra la "ideologització" i els intents de manipulació que tenen horitzons molt estrets i mires molt curtes.

²¹ La tesi de Francis Fukuyama, publicada l'any 1989, traduïda al castellà el 1992. Podeu veure les reflexions crítiques de Josep Fontana a *La història després de la fi...* (la cita és a la pàg. 8 d'aquest llibre); i a *La història del homes*, capítol 14.

²² HOBBSAWM, Eric (2004).

²³ FONTANA, Josep (2000). Pàg. 354.

²⁴ HOBBSAWM, Eric (2004).

²⁵ Aquesta reflexió la vaig apuntar en l'editorial de *Papers del Museu d'Història de Catalunya*, núm. 4 (maig de 2002), pàg. 1 (de difusió amb *L'Avenç*).

És innegable la creixent necessitat de tenir present l'espai europeu –i en alguns casos, mundial- en la nostra investigació històrica, perquè és l'espai on es projecta el nostre futur institucional, però sobretot perquè és l'espai que permet entendre millor molts dels nostres processos. No podem explicar la industrialització catalana, per exemple, sense referir-la al procés anglès, francès o italià; i tindria molt sentit analitzar amb aquesta amplitud el modernisme, l'obrerisme, o fins i tot la Transició per tal de veure el seu encaix més ampli i la seva transcendència internacional. Aquest és l'espai en què també convindria projectar la nostra història per tal de ser-hi considerats. La resposta a aquest repte segurament correspon a les universitats, a les revistes especialitzades o de divulgació, als diversos mitjans de comunicació, audiovisuals, llibres, exposicions, etc. Una orientació d'aquest tipus donaria satisfacció als nostres interessos i també serviria a les persones que visiten les nostres terres, a les quals hauríem de proporcionar elements comparatius de la nostra història respecte de la seva, per tal que poguessin conèixer alguna cosa més que curiositats.

En l'altre àmbit, el de relacionar la nostra història amb la dels forasters que es quedaran a viure entre nosaltres, hi ha molta més dificultat. Amb tot, pot ser un exercici complex que proporcioni un alt rendiment cultural i social. El diàleg entre cultures diferents propicia el coneixement, el respecte i l'acceptació, però en el cas de la història, un dels més significatius referents d'identitat, el fet de trobar connexions pot generar solidaritats molt positives. Cal tenir present que als anys seixanta la història compartida com a derrotats de la legalitat republicana i la col·laboració en la resistència antifranquista van ser importants factors de cohesió entre les classes populars catalanes i les arribades des de qualsevol dels indrets de l'Estat. El repte d'explorar els diferents referents històrics d'una població diversa i de remarcar-ne elements que poden aproximar vivències pot ser un nou camp d'actuació dels centres d'estudis situats en els llocs en què la necessitat és més visible. Els tallers, les exposicions, les taules rodones i altres activitats participatives poden facilitar aquest objectiu. A partir de l'enllaç amb les històries que les diferents comunitats senten com a pròpies es poden construir nous referents comuns que sustentin la cohesió futura.

Abastar el coneixement de les interrelacions històriques i de les vivències plurals ens permetria entendre millor el que som avui en un món globalitzat. També seria de gran utilitat per a donar-nos a conèixer a fora, connectar amb les qüestions històriques més generals i participar en els debats intel·lectuals i científics del moment present.

Noves perspectives per a la difusió de la història des de les universitats i els centres d'estudis

Llorenç FERRER ALÓS

Historiador i professor de la Universitat de Barcelona

Abans i després de la transició política, els historiadors van tenir un paper rellevant: primer foren els teòrics del canvi polític a partir de les experiències històriques i es plantejaven models que després poc van encertar i, a continuació, foren fins a cert punt garants del canvi democràtic. Però un cop passat tot això i assolida la normalitat democràtica, els historiadors van perdre una bona part del seu paper i de la seva influència social.

Al mateix temps, el desenvolupament tecnològic que convertia les tecnologies en llenguatge i en manifestació de futur i l'ideal de mantenir-se jove de forma permanent –ni que sigui passant pel quiròfan– convertien la mirada al passat en una cosa totalment inútil. Què puc aprendre dels meus avis? L'experiència acumulada no serveix per a res davant del que permeten fer les noves tecnologies. Ni a les empreses volen treballadors grans i experimentats perquè alguns han desconnectat del nou món que s'està construint. En aquest context, el passat hi sobra i la història no té cap mena de sentit.

La sensació d'inutilitat de la història ja fa temps que s'ha escampat per les aules de secundària i els professors no saben què fer ni què dir davant de l'"això no serveix per a res". Així mateix, les perspectives professionals no sedueixen els alumnes i la caiguda del nombre d'estudiants a totes les carreres d'Humanitats és una realitat ben palpable en aquests moments.

Però si d'una banda hom percep aquest discurs en alguns entorns, de l'altra les demandes d'història semblen haver-se disparat. És com si el discurs de la modernització i la identificació del futur que porten implícit les noves tecnologies deixés els adults tan buits i tan sense arrels que necessitessin buscar elements d'identitat. Recuperar sabors d'abans, paisatges, façanes, edificis, esglésies, ... ningú pot negar que té interès i clients i en alguns casos molt valor afegit. ¿Tallaria

avui algun ajuntament els plataners que tenia plantats en els carrers del poble i que en els anys seixanta es van liquidar en nom del progrés i del desenvolupament? ¿S'atreviria un veí a construir una tribuna en una casa antiga de pedra o a destruir el portal adovellat? En molts llocs, ja no.

La recerca d'arrels ha convertit en autèntica bogeria la demanda d'història que es manifesta en múltiples vessants. Els arxius s'han omplert de genealogistes afeccionats que procuren reconstruir la història de la seva família; les empreses grans i petites celebren centenaris —aquí sí que sembla que l'antiguitat i l'experiència valen— i fan investigar i escriure la seva història; les llibreries ja tenen seccions, no precisament petites, de novel·la històrica que recrea la vida del passat; les pantalles de cinema han vist en els darrers anys grans superproduccions que tenen fets històrics com a argument (*Gladiator*, *Troya*, *Munich*, *La lista de Schindler*, *Pearl Harbour*, etc.); els parcs temàtics reproduïxen sovint la vida d'altres temps per a ambientar les seves atraccions; moltes festes populars converteixen les ciutats en mercats medievals o refan la vida del Renaixement: qualsevol fet històric serveix per a reconstruir la vida d'un altre temps, atraient milers de visitants; apareixen museus a l'aire lliure que combinen la visita a evidències històriques amb ambientació d'època (penso amb el castell de Lorca o el Gold d' Austràlia); hi ha poblacions que converteixen en atracció la reconstrucció d'una batalla important que va tenir lloc en aquell indret; es multipliquen els llibres de fotografia històrica tant a nivell local com a nivell general —vegeu la col·lecció gràfica que està traient *El País*—; els reportatges i documentals sobre història tenen un gran èxit a totes les televisions; hi ha sèries televisives que utilitzen la història per a construir la trama (*Cuéntame*); també tenen molt èxit revistes com *Sàpiens*, o altres de similars, que converteixen la divulgació històrica en un producte de masses; totes les administracions duen a terme recuperacions de patrimoni arquitectònic (antics palaus, fàbriques, dipòsits d'aigua, monestirs, ponts, etc.); apareixen nous museus temàtics, que deixen de ser museus de "peces", en què el valor és el que s'exposa, per passar al museu que explica la vida de la gent i en què "sentir" coses és més important que "veure" coses.

Hauríem d'incloure en aquest llistat, que no vol ésser exhaustiu, el nou discurs de recuperació de la memòria que afecta sobretot la Guerra Civil de 1936. Moltes persones —quan ja han passat setanta anys de tot allò— desitgen recuperar la història familiar i s'ha produït un autèntic allau de demandes per a obrir fosses comunes on hi ha enterrades persones víctimes d'aquell esdeveniment. Però també s'organitzen tallers de memòria que consisteixen en recordar i reconstruir la vida quotidiana del passat per part de persones que el van viure i s'organitzen excursions per visitar indrets d'aquest passat.

Hom hauria de concloure, davant de tot això, que la història està de moda i, fins i tot, és un negoci rendible.

Aquesta és la paradoxa: mentre les carreres d'Humanitats perden alumnes i credibilitat social (sobretot de cara a la percepció del que és el futur), la societat demanda més i més història. L'homogeneïtzació, la globalització, reforça la necessitat d'arrels, la necessitat d'identitat, i la història ajuda segurament a trobar-les.

Com hem respost a tot això? Les universitats, molt malament. Les facultats d'història continuen pensant que formen professors de secundària, o potser ni això, que formen investigadors i rates d'arxiu, precisament en els camps on hi ha menys demanda social o que aquesta demanda està més satisfeta. En els programes d'història de la Universitat de Barcelona –i crec que podria generalitzar-se a altres universitats- no hi ha cap assignatura que ensenyi com aprofitar aquestes oportunitats (evolució de la museografia, el llenguatge en els mitjans de comunicació, la fotografia històrica, la dinamització cultural i la història...). És obvi que algú ha captat aquesta demanda i en aquests moments hi ha algun màster que va en aquesta direcció, però estem molt lluny del que moltes universitats anglosaxones (angleses, americanes o australianes) anomenen la *public history*, és a dir, la vessant pública de la història que han convertit en graus totalment diferents del grau d'història.

Davant d'aquesta inhibició –i no sembla que els canvis de plans d'estudis en clau Bolònia ho arregli- no ens ha d'estranyar que la revista *Sàpiens* decideixi redactar els seus articles utilitzant periodistes i no historiadors (reduïts al paper d'assessors). Els historiadors no saben utilitzar un llenguatge entenedor, carreguen el text de subordinades i de precaucions, si no de notes, esdevenint incompreensible per al gran públic.

Els centres d'estudis, que surten del territori i estan més propers a la gent i a la seva història propera, també s'han trobat amb aquesta demanda, precisament en un moment en què està canviant la seva sociologia i en ple procés de reconversió. Els centres neixen i es multipliquen recuperant aquella vella tradició de començaments de segle de barrejar l'excursionisme –la visita al lloc- amb la voluntat de saber i interpretar aquell lloc. S'ompliren de gent dels diferents pobles que volia conèixer el país i donar a conèixer el que hi havia a casa seva. Gent sovint autodidacta, que feia recerca *amateur*, que va ajudar a guardar bona part del patrimoni local i que posava en coneixement de tothom les seves descobertes i curiositats. Hom recorda, durant els anys vuitanta, que el Centre d'Estudis del Bages feia "sessions d'estudi" –així es deien- els dissabtes a la tarda i aplegava els "estudiosos" de tota la comarca (sessions amb més de seixanta i setanta persones). En els noranta fou impossible mantenir aquest tipus d'acte perquè el públic havia desaparegut o canviat. Aquells socis eren els compradors de les publicacions, no pel seu interès, sinó per a mantenir una causa en la qual creien profundament. L'interès de molts dels llibres publicats encara està per estudiar i demostrar.

Les coses han canviat. Els vells “erudits locals” –a qui hem d’agrair la conservació de moltes coses- han estat substituïts per llicenciats que aborden els temes de forma més professional o amb una metodologia més elaborada; la Generalitat i altres institucions han convocat premis i beques, han creat projectes de recerca que han tingut com a destinataris els centres que permeten donar suport a gent que fa recerca; s’ha creat una Coordinadora de Centres d’Estudis que ha resolt el vell problema de la coordinació i la circulació d’informació; i ha aparegut Internet, que posa la informació, les bases de dades, les imatges i tot el que faci falta dins de la casa de cadascú.

Aquelles velles mobilitzacions de persones per a fer coses s’han acabat, el temps té una altra dimensió, la informació també i, com les universitats, els centres d’estudis s’han de plantejar com aborden aquesta nova situació. Juguen d’entrada amb alguns avantatges: són propers a la gent, estan ubicats en un territori i la identitat i identificació amb un espai (per alguna cosa es diuen “Centre d’Estudis de tal lloc”) és inherent a la seva naturalesa. Si les noves demandes tenen molt a veure amb aquesta identitat i amb la recerca de les arrels, no hi ha cap dubte que tenen un paper important a jugar en la satisfacció de les noves demandes i així s’ho han de plantejar.

En el nostre entorn ha canviat també el llenguatge. Què fèiem fa uns anys? Publicàvem una *Miscel·lània*, però aviat vam veure que no es venia i s’amuntegava en un magatzem, així que vam reconvertir-la en un dossier amb un títol per donar-li més sortida; publicàvem llibres, alguns de baixa qualitat, i potser muntàvem alguna exposició autodissenyada amb fotos i fotocòpies ampliades. Els programes de molts actes eren simples fotocòpies ampliades que nosaltres mateixos havíem compostat. Avui, tot això ja no és possible. El disseny ja està present en totes les edicions, perquè –encara que no sempre- acostuma a donar qualitat a allò que fem, a fer les coses més modernes, més d’avui. Una exposició és difícil d’imaginar sense algú que posi les imatges i els textos ben posats, que busqui un equilibri entre text i imatge per fer-la més digerible i entenedora. Quan algú fa una conferència, ja hi ha un percentatge de persones molt elevat que projecten un *PowerPoint* que complementa el que s’explica, és a dir, fa la xerrada més audiovisual (no podem pensar en aquells que llegeixen el que tenen escrit a les diapositives), de tal manera que el muntatge audiovisual i el disseny són ja inseparables del llenguatge que avui s’utilitza.

De tot plegat es dedueix que avui la divulgació ha d’anar acompanyada d’una bona utilització d’aquest nou llenguatge. No fer-ho significa condemnar les activitats dels centres d’estudis a activitats de segona categoria, a activitats “locals” i que per això s’accepten. Ens agradi o no, el toc modern passa per aquests nous llenguatges. Ja sé que això no vol dir qualitat, ni molt menys. És cert que el disseny pot camuflar coses molt dolentes, però també és cert que coses molt

bones poden passar sense pena ni glòria perquè no han estat tractades amb el llenguatge adequat. Significa això professionalització? No necessàriament. Penso que el voluntariat continua essent clau per a construir les arrels, perquè és gent que creu en elles. Els professionals fan la seva feina, però no tenen perquè apassionar-se i per a algunes coses cal una mica de passió. És possible trobar voluntaris que treballin aquest nou llenguatge, però si no es tenen a mà no hi ha més solució que professionalitzar algunes fases de la feina. Val la pena fer-ho perquè els resultats milloren molt.

Segurament un dels canvis que s'estan produint és que els centres passen de produir per al gaudi dels propis erudits locals a produir per la societat en què s'insereixen. Realment, per a qui produïem les miscel·lànies o els espessos llibres d'història? Per a un cercle que s'autoreproduïa i que ha estat molt important durant molt temps. Moltes d'aquestes miscel·lànies dormen en algun magatzem sense que ningú les compri ni les faci servir. És per això que hem de separar el que és recerca del que és divulgació. Sovint són dos aspectes diferents, encara que hi ha vegades que els dos estan interrelacionats.

La recerca consisteix en investigar camps nous, temes que no coneixem. I per això els historiadors fem servir unes metodologies i unes formes d'escriure que són necessàries per a demostrar allò que estem investigant. Però el gran públic molt sovint no entén ni li interessa el llenguatge que fem servir. D'altra banda, aquesta recerca s'ha de fer, perquè si no, no avancem en el coneixement de la realitat. A més a més, costa molt incorporar el que investiguem, el que hem descobert de nou, a la divulgació. Sovint hom sent parlar de les masies o de les fàbriques i les explicacions que es donen d'aquests fenòmens estan totalment superades per recerques que s'han produït fa molt de temps. La línia de recerca no es pot abandonar, i menys a nivell local, perquè permet arribar a temes i a qüestions que els historiadors de la universitat no tracten des dels seus despatxos. Per això és bo que s'impulsi, però potser cal plantejar-ne la seva difusió.

No podem publicar un treball que pel seu llenguatge se'ns queda al magatzem i és de circulació molt minoritària. Tenim diverses solucions per a difondre la recerca:

a/ Si el llibre o articles estan finançats per subvencions suggereixo una difusió gratuïta. ¿Té sentit vendre llibres que no es venen i que ja estan pagats per altres vies? ¿No seria millor enviar-los a la gent que treballa temes similars -potser abonant les despeses d'enviament-, a les biblioteques del país (totes les universitàries, les generals i les de la comarca) i deixar-ne per a persones que els puguin demanar perquè els interessa? N'estic ben convençut. A Navardles, quan era regidor de cultura, vam editar uns quaderns divulgatius de setze a trenta-dos planes. El cost era petit. Vaig optar per repartir-los gratuïtament per totes les cases i no posar-los a la venda com era habitual. Vaig quedar sorprès

de la gent que els guardava i els col·leccionava.

b/ Una segona solució és Internet. Per què no penjar de la xarxa en format PDF els treballs de recerca sobre un territori, de tal manera que es puguin descarregar amb tota facilitat? És una manera de posar-los a disposició de tothom i, a més, amb una bona llista de distribució –segurament seria interessant construir-ne una de col·lectiva entre la gent dels centres d'estudis, professors d'universitat, etc.- per fer arribar notícia d'aquest material incorporat a la xarxa. La plana web de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana podria esdevenir un buscador d'aquests articles i treballs penjats a la xarxa, així arribarien a tothom que hi estigués interessat i tindrien rendibilitat social.

c/ La tercera solució consistiria en convertir la recerca en divulgació. Hi ha temes que és millor pensar-los ja en clau de divulgació que no pas en clau de recerca. Això vol dir canviar el llenguatge i potser el format. Posaré un exemple: un estudi sobre els sistemes de regadiu i aprofitament de l'aigua en un lloc en què el tema de l'aigua o de la sostenibilitat és important pot plantejar-se des del punt de partida com una divulgació: hom no escriu un article erudit, sinó que pensa explicar-ho mitjançant una exposició amb mapes i gràfics entenedors, esquematitzant processos i explicant-los amb un llenguatge divulgatiu i assequible. És a dir, la recerca també es pensa en clau divulgativa des del primer moment.

Finalment, no hi ha dubte que la recerca que es fa des dels centres d'estudis és avui més coneguda (fa anys ens lamentàvem que el que s'hi feia no es difonia) gràcies als *Plecs d'Història Local* o la plana web de la Coordinadora o dels mateixos centres. Però una cosa és tenir-ne notícia i una altra tenir-ho a disposició. El CBUC o Catàleg de les Biblioteques Universitàries de Catalunya, al qual s'hi comencen a afegir altres biblioteques (Biblioteca de Catalunya, ...) és una eina fonamental per a localitzar llibres i material necessaris per a fer síntesis generals o aprofundir recerques. Seria important que la xarxa de biblioteques de la Diputació de Barcelona (locals per naturalesa) s'hi incorporés i no sé si les biblioteques dels arxius comarcals, que ajudarien a poder arribar a llibres i material ara potser fàcils de conèixer, però difícils d'accedir-hi.

Els centres d'estudis tenen en les noves demandes d'història un camp d'una gran importància a córrer, entre altres coses perquè algunes d'aquestes demandes són locals o centrades en el territori. Segurament sempre ha estat així, però potser ara més que mai es tracta de convertir la història o la geografia en una potent eina de dinamització cultural i de generació d'arrels i identitats. La recerca que a vegades es fa ve donada per joves historiadors que els interessa un tema determinat i l'investiguen, però quan parlem de la història com a eina de dinamització cultural implica un plantejament diferent. Es tracta d'estratègies de divulgació. Què volem explicar a la gent del territori o què ens demana la gent del territori que nosaltres li expliquem? La perspectiva és totalment diferent,

perquè ara és el centre el que pren la iniciativa.

I aquí ja no estem parlant de fer llibres o miscel·lànies, sinó de trobar fórmules imaginatives per a explicar història i geografia. Podem incorporar a les caminades populars que s'organitzen en molts pobles elements d'explicació del patrimoni i d'interpretació del paisatge per on passen; podem aprofitar els cent anys de l'arribada de l'aigua en algun poble (o qualsevol altra efemèride) per explicar les lluites i conflictes al voltant de l'aigua; podem ajudar a construir la història de la pròpia família fent cursos de genealogia o assessorant-ne la recerca; podem construir col·lectivament exposicions de fotografies antigues tematitzades, d'objectes quotidians, de programes de festes, que poden acabar en publicacions divulgatives que tenen una gran difusió; podem aprofitar el patrimoni arquitectònic (capelles, masos, construccions de pedra seca) per poder mostrar com es vivia en el passat amb la col·laboració de persones que van viure aquell paisatge i que ens ajuden a reinterpretar-lo; podem desenvolupar qualsevol tema de memòria històrica per a acostar-lo a la gent que viu intensament aquesta memòria; podem proposar col·leccionables a la premsa local sobre aquests temes, sovint amb una bona acollida (vegeu els col·leccionables "Els papers de Salamanca de la Catalunya Central" o "Cent cinquanta anys de colònies", que recentment ha publicat el diari *Regió-7* de Manresa).

No sé si amb aquests exemples he aconseguit mostrar la idea que qualsevol mitjà i qualsevol tècnica és bona per assolir els nous (i potser vells) objectius que crec que cal proposar-se, tot això amb el llenguatge audiovisual d'avui. Reconec que això porta problemes: ¿tenim capacitat per desenvolupar tot això amb els recursos materials i humans dels centres? Potser no, tot i que depèn de la situació i de la història de cadascun. Això porta a la necessitat de la professionalització d'algunes coses, o dit d'una altra manera, de buscar la col·laboració o la complicitat amb professionals del disseny i la comunicació. Potser nosaltres sols no tenim la capacitat de fer-ho, però ho podem impulsar, crear-ne el guió i altres poden executar-ho en la línia que ens hem proposat.

En aquest sentit, professionalització també vol dir quantificació de l'impacte d'allò que fem. Massa sovint hom emprèn accions en la direcció que sigui i després no es valora el resultat d'aquella acció que s'ha emprès. Podem publicar un llibre que creiem molt interessant, la qual cosa significa un esforç considerable de l'autor, de les institucions que el financen, del dissenyador o maquetador, i sembla que la feina està acabada un cop el llibre ha estat publicat: ja hem complert la nostra missió. En la producció d'una exposició o qualsevol iniciativa, hom tendeix a pensar que es justifica per ella mateixa i no és així: cal introduir-hi elements de mesura d'impacte: quanta gent ha vingut a un acte, quina mena de gent (la mateixa de sempre o hem arribat a nous sectors), quants exemplars hem venut d'un llibre, qui els ha comprat... Aquesta avaluació és fonamental

per a reorientar les nostres polítiques d'acció i per veure que "fer un llibre" no és tota la feina, o fins i tot per començar a acceptar que s'han de replantejar les coses que hem fet sempre i buscar noves estratègies per aconseguir els objectius que ens hem proposat d'impacte social i de satisfacció de les noves demandes que abans hem suggerit que existeixen. Quan una activitat no va bé, mai m'han satisfet les excuses com "avui feia mal temps" o "avui juga el Barça". Quan un acte o una experiència no va bé, és perquè no l'hem plantejat adequadament o no hem sabut captar l'interès d'aquells a qui anava adreçada. I cal reflexionar sobre on ens hem equivocat.

Aquesta semiprofessionalització que he plantejat com a necessària per proporcionar un llenguatge més modern i més eficàcia a la tasca de divulgació dels centres, afecta també als mateixos historiadors. Estic convençut –i això és un filó d'ocupació poc explorat– que alguns historiadors s'haurien d'atrevir a crear empreses culturals per satisfer aquestes noves demandes que hem detectat: per exemple, construir genealogies (fetes seriosament i no com la venda d'escuts heràldics a les fires dels pobles) o escriure històries d'empreses i comerços i segurament moltes d'altres... Però això demana un esperit emprenedor que, hem de reconèixer, les facultats d'humanitats en general no han ajudat a estimular. Aquesta feina, complementada amb la dels centres d'estudis, pot ajudar a donar molta més potència a la divulgació que estem plantejant.

Un altre element a considerar és la relació que existeix entre divulgar i arxivar. Un arxiu mai s'ha format per la voluntat d'arxivar, sinó per la necessitat i utilitat dels documents de cara a l'acció del present. Una casa de pagès guarda allò que li és important per a la reproducció del patrimoni (pergamins que es refereixen a l'adquisició del patrimoni, capítols matrimonials, testaments on es perfila com aquest patrimoni circula d'una a altra generació) i llença allò que li és efímer i poc rellevant. El mateix han fet al llarg del temps les diverses institucions. Però per a la memòria de la gent hi ha molts documents que val la pena guardar i que pot ser que ningú guardi. Fent divulgació, podem, també, recollir i arxivar material d'un gran interès per mantenir viu el coneixement del passat. Hi ha exemples clars en aquest sentit: la fotografia apareix com a document històric força generalitzat a començament del segle XX i es difon àmpliament a la República i sobretot a la postguerra. La fotografia, doncs, recull els canvis accelerats del segle XX. Les exposicions fotogràfiques són una eina excel·lent per recuperar la memòria i la gent sol respondre a la crida d'aportar fotos sobre un determinat tema (una festa, l'escola, un esdeveniment...), fotos que estan disperses pels àlbums familiars o caixes de sabates perdudes dalt d'una golfa. Organitzar una exposició fotogràfica sobre un tema és un acte divulgatiu, però s'ha d'aprofitar per recollir aquelles fotos, escanejar-les –altre cop la tecnologia moderna permet fer coses de forma molt més fàcil– i construir un arxiu fotogràfic local que, en el

futur, pot ésser de gran utilitat. Hi ha molts elements d'informació, generats de forma no oficial, per ésser arxivats, que són eines molt importants per divulgar i explicar la vida de la gent: programes d'actes, de festes populars, de festes majors, esqueles, pel·lícules familiars filmades en súper 8, vídeos enregistrats de tota mena d'esdeveniments... El centre d'estudis, segurament amb contacte amb alguna institució que se'n pugui fer càrrec –biblioteca pública, arxiu local, museu...-, pot fer una feina excel·lent de divulgació, fent servir aquests materials que els mateixos ciutadans aporten i recollint-los per formar un cos d'arxiu. Sense aquesta dinàmica seria molt difícil de recuperar aquesta mena de material.

Aribem al final. Com a conclusió hauríem d'afirmar que estem entrant en una nova etapa en la percepció de la història, en la generació de noves demandes i en la disposició de noves eines tecnològiques que ens ofereixen noves i variades possibilitats. Les universitats s'hauran d'adaptar a aquestes noves demandes des de la perspectiva de la formació dels alumnes, que s'hauran de preparar per fer-hi front, i hauran d'impulsar iniciatives formatives semblants a les que ja es fan a altres països sota el nom genèric de *public history*, mentre que els centres d'estudis ho hauran de fer des de la perspectiva dels canvis de composició interna, de reformulació d'objectius d'acord amb les noves demandes locals, de professionalització de certs aspectes i d'aprofitament de les oportunitats, moltes d'elles inexplorades, que ofereixen les noves tecnologies.

Aquestes noves demandes detectades (que a nivell local són les mateixes i fins i tot més intenses i específiques) són les que els centres d'estudis han de satisfer i fins i tot explorar. Estem convençuts que hi ha molt de camp per córrer i molta feina a fer, però les coses canvien –i tots els que estem en aquest món ho sabem- i cal situar-se dins d'aquests canvis per poder continuar complint els objectius que des de sempre han presidit els centres d'estudis: contribuir a crear identitat i sentit de pertinença a partir del coneixement de l'entorn i del passat. Canvien els camins –fins i tot se n'obren de nous- però no els llocs d'arribada.

La història al quiosc: una “revolució silenciosa”?

Josep M. CASALS i Xavier CASALS

Josep Maria Casals és historiador i cap de redacció de la revista *Historia National Geographic*. Xavier Casals també és historiador i ha estat cap de redacció de *L'Avenç* (1994-1998) i director de *Clío* (2001-2003), revista de la qual actualment és assessor editorial.

Les revistes de divulgació d'història de caràcter mensual que avui es publiquen a Espanya tenen un protagonisme cada vegada més gran en el quiosc i fins i tot semblen haver generat un segment de mercat propi, significatiu tant pel que fa a la xifra de compradors com a la de lectors. Estem davant d'un fenomen nou, la irrupció del qual ha tingut lloc a finals dels anys noranta.

En aquest article volem mostrar quina ha estat l'evolució recent de les publicacions de divulgació d'història, ressenyar les seves capçaleres principals amb les seves seccions i propostes més característiques i, finalment, efectuar un primer balanç del tipus de vincles que semblen establir-se entre el mercat i l'àmbit acadèmic². No hi ha una valoració dels seus continguts, atès que els nostres vincles personals i professionals amb algunes publicacions desacreditarien aquest exercici, en ésser els autors jutges i part interessada alhora.

¹ Aquest text és una versió actualitzada de l'article publicat originalment en castellà a la revista *Ayer*, 54/2004 (2), pàg. 349-365. Davant la demanda dels organitzadors de la taula rodona “Recerca i divulgació: el paper dels centres d'estudis i de les universitats” d'un text sobre el paper de les revistes, hem considerat que les reflexions d'aquest article eren prou vigents i que, a més, el curs dels esdeveniments tendeix a confirmar les hipòtesis que s'hi apunten.

² No tenim coneixement que aquest tema hagi estat objecte d'una anàlisi de conjunt, al marge d' E. J. Bande Fuentes. “La historia en el escaparate: entre la comercialidad y la reflexión crítica”, una valoració no sistemàtica i subjectiva per tal com l'autor desconeix la lògica per la qual es regeixen les diferents publicacions en funció del seu públic potencial. El text citat es troba a FORCADELL, C.; FRIAS, C.; PEIRÓ, I.; RÚJULA, P. (2002, 19-21 de setembre). *Usos públicos de la historia*. IV Congreso de la Asociación de Historia Contemporánea (Vol. 1, pàg. 32-46). Saragossa. (podeu trobar aquesta publicació a Internet: <http://www.dpz.es/ifc/libros/ebook2447.pdf>). D'altra banda, alguns dels aspectes aquí abordats es complementen amb els que va exposar en el seu dia J. M. Casals en l'article “Quiosc: un boom de la història?”, publicat en la revista digital *Materials d'Història de Catalunya* (número 6, octubre del 2004). (<http://www.accat.org/seccions/historia/materials/inici.htm>)

1. La “revolució silenciosa”

Entre 1967 i 1998 els consumidors de revistes d'història solament podien comptar amb tres publicacions mensuals de venda al quiosc: *Historia y vida*, *Historia 16* i la revista catalana d'alta divulgació *L'Avenç*. Hi hagué altres iniciatives que no tingueren continuïtat: *Tiempo de Historia* (1974-1982) i *Nueva Historia* (1977-1979).

Aquest panorama canvià el 1998 en aparèixer *La Aventura de la Historia* (des d'ara *La Aventura*), revista que comportà una renovació substancial de format i de disseny i va inaugurar una etapa de llançament de noves capçaleres mensuals visible des del 2001. El novembre d'aquell any aparegué la revista *Clío*; el novembre de 2002 ho féu una altra publicació en català, *Sàpiens*; el novembre de 2004 va veure la llum *Historia National Geographic* (des d'ara *Historia NG*); el juny de 2005 aparegué la *Historia de Iberia Vieja. Revista de Historia de España* i, finalment, el setembre d'aquest mateix any, *Muy Especial* (el suplement bimensual de la revista *Muy Interesante*) es transformà en una publicació exclusivament d'història, *Muy Historia*.

D'aquesta manera, el mercat ha experimentat un canvi profund, ja que en els darrers cinc anys s'ha triplicat el nombre de publicacions, alhora que la seva oferta ha variat tant pel que respecta a presentació i format com en allò que pertoca a la diversitat de registres (que comprèn des de la cerca d'un públic molt ampli fins a l'interessat en l'“alta divulgació”) i a l'oferta temàtica, ara molt més àmplia.

Igualment, en els anys esmentats ha tingut lloc un altre fenomen paral·lel i simultani: l'aparició de revistes especialitzades, que –en general– no han tingut sort. Si abans del 2000 només podíem trobar als quioscos una publicació d'aquest tipus, *Revista de Arqueología*, en aquell mateix any aparegueren altres dues publicacions bimestrals: *Arqueo* (dedicada també a l'arqueologia) i *El Mundo Medieval*. El 2001 s'edità una altra revista també mensual, *Vivir la Arqueología*. De totes elles únicament ha tingut continuïtat *Revista de Arqueología: Vivir la Arqueología* desaparegué el mateix 2001, mentre que *Arqueo* i *El Mundo Medieval* van deixar de publicar-se el 2004. Per últim, el gener de 2003 aparegué una nova publicació quadrimestral de divulgació històrica d'àmbit andalús, *Andalucía en la Historia*. Igualment, a partir de gener de 2000 hom edità una altra capçalera especialitzada: la *Revista Española de Historia Militar*, també de venda en quiosc i periodicitat mensual des del 2001.³

Aquest augment de revistes de divulgació històrica general ha suposat un

³ El seu primer número va aparèixer el gener del 2000. Al llarg del primer any la seva periodicitat fou bimestral, i des del gener del 2001 passà a ser mensual, publicant anualment vuit números senzills i dos dobles; aquests darrers corresponen als mesos de gener/febrer i juliol/agost (informació del Sr. Lucas Molina, de Quirón Ediciones).

increment del nombre absolut dels seus lectors i compradors, a desgrat que sigui difícil establir la seva magnitud. Tot i això, les darreres dades oficials de l'*Oficina de Justificación de la Difusión* (OJD) –que corresponen al període comprès entre gener i desembre de 2004-⁴ ofereixen una xifra significativa d'exemplars difosos mensualment: *Historia NG*, 143.980; *Historia y Vida*, 63.487; *La Aventura*, 57.255; *Clío*, 44.096 i *Sàpiens*, 27.975. La xifra total que s'obté de sumar els exemplars de cada publicació és la d'una difusió mensual de 335.793 exemplars. A aquestes vendes cal afegir-hi els exemplars comercialitzats mensualment per *L'Avenç*, *Historia 16*, *Historia de Iberia Vieja* (sense control d'OJD) i *Muy Historia*, de la qual encara no tenim xifra de vendes, però cal remarcar que la publicació a la qual ha reemplaçat, *Muy Especial*, tenia una xifra d'OJD de 89.169 i cal pensar que empresarialment no s'haurà dut a terme un canvi que rebaixi la difusió de la revista, sinó que l'augmenti. Tot plegat fa pensar que la suma del total de vendes de les diferents publicacions assoliria una xifra real de difusió mitjana mensual que fluctuaria (en funció de l'aparició bimensual de *Muy Historia*) entre tres-cents cinquanta mil i quatre-cents mil exemplars de premsa de divulgació històrica general.

Finalment, cal no oblidar que el nombre de lectors d'història és superior al d'exemplars difosos que proporciona l'OJD, ja que un exemplar adquirit és llegit habitualment per més d'una persona. Per exemple, només *Historia NG*, segons dades de l'*Estudio General de Medios* (conegut com EGM i que determina periòdicament l'audiència dels medis de comunicació), tindria 422.000 lectors.⁵ Com a conclusió, constatem que s'ha incrementat de manera exponencial el nombre de compradors i lectors de revistes de divulgació d'història, doncs els entre tres-cents cinquanta mil i quatre-cents mil exemplars comercialitzats globalment superarien amb escreix el mig milió de lectors.

2. Les raons d'aquest creixement: una hipòtesi

Probablement aquest augment de revistes de divulgació d'història i de lectors respon tant a processos propis de les publicacions de quiosc com a tendències de mercat més àmplies i estructurals.⁶ Per la nostra part, voldríem assenyalar la coincidència de cinc dinàmiques creuades que afavoreixen el creixement del consum de la divulgació de la història.

⁴ Vegeu http://www.ojd.es/f_medios_impresos.htm, consultada el 25 de novembre de 2005.

⁵ Vegeu www.aimc.es, dades d'octubre de 2004 a maig de 2005 (consultada el 25 de novembre de 2005).

⁶ Per familiaritzar-se amb el món de les revistes de quiosc és summament interessant CAÑO, J. (1999). *Revistas: una historia de amor y un decálogo*. Madrid: Celeste Ediciones.

2.1. Un boom editorial?

En primer lloc, en els darrers anys s'han multiplicat les capçaleres de noves revistes en tots els àmbits, i el lleure cultural no ha estat una excepció, amb l'aparició de publicacions dedicades a la divulgació científica, històrica, de viatges o de turisme. En aquest context, el segment de les revistes mensuals que en el món de la premsa es coneixen com a "divulgació científica" (*Muy Interesante, Quo, CNR, National Geographic*), que cada mes ofereix una OJD mensual global d'uns vuit-cents mil exemplars i se centra en àmbits diversos (preferentment tècnics i científics o de biologia), possiblement ha afavorit la creació d'un espai per a l'aparició d'un nínxol de revistes de "divulgació científica" d'història en sentit ampli o -si es vol- d'"humanitats". D'aquí que el mercat pugui absorbir aquesta important quantitat de publicacions sense que les respectives difusions mostrin fins ara símptomes de "canibalització", és a dir, d'increment de lectors i lectores per part d'unes publicacions en detriment d'unes altres. És més, la diversificació de revistes sembla comportar un augment del públic consumidor, que troba en la varietat de propostes un element d'atracció.

Així, el creixement del segment de revistes d'història s'insereix, d'una banda, en l'augment incessant de capçaleres en els quioscos i, d'altra banda, en la configuració d'un nínxol en l'àmbit de la premsa de "divulgació científica" que, centrat en la història, complementa amb l'ampliació del camp de les humanitats la premsa ja existent en el camp de la ciència.

2.2. El paper del quiosc

En segon lloc, un altre factor que explicaria aquest relatiu *boom* de publicacions de divulgació d'història seria específic d'Espanya: el paper anòmal que ha tingut el quiosc en la vida cultural del país des dels anys seixanta fins avui. Segons un consultor en anàlisi de mercat i llançament de nous productes, Alejandro Jiliberto (de l'empresa Nexo/ICCS), el quiosc esdevení durant el franquisme –atesa la naturalesa del mercat cultural de l'època– un prescriptor al qual hom recorria en tots els àmbits. Aquest rol s'hauria mantingut fins al present i les revistes d'història no constituïrien una excepció. De fet, en el moment actual –sempre segons Jiliberto– el quiosc espanyol s'hauria convertit en una referència principal d'aprenentatge no acadèmic per a la població.⁷

⁷ Una mostra il·lustrativa d'aquest paper "anòmal" del quiosc com a prescriptor cultural en allò relatiu a la història fou, per exemple, l'èxit assolit per la col·lecció "Biblioteca de la Historia", que agrupava assaigs i textos originals d'historiadors de totes les èpoques, publicada a mitjans dels anys vuitanta per Ediciones Sarpe i de la qual se'n van vendre milers d'exemplars. La importància del quiosc en el sentit esmentat segueix vigent a hores d'ara: en el moment d'escriure aquest text (desembre de 2005) hom pot trobar dues col·leccions de llibres d'història de la Guerra Civil espanyola: "Testimonios de la guerra civil" (RBA) i "Biblioteca Guerra Civil" (Planeta DeAgostini).

En qualsevol cas, el paper estel·lar del quiosc com a prescriptor ha perdurat fins al present, tot i la configuració d'un mercat cultural més dens durant les dues darreres dècades.⁸ Aquest factor, com veurem, comporta una reflexió sobre l'existència d'una producció "dual" d'història: la que consumeix el públic comprador de les revistes i la que genera el món acadèmic en sentit ampli. I és en aquesta cruïlla on se situen les publicacions dels centres d'estudis, com comentarem més endavant.

2.3. Temps de lleure

En tercer lloc, moltes de les noves revistes que sorgeixen en diferents àmbits sintonitzen amb un increment del temps de lleure per part de la població, un temps d'oci que augmentarà en el futur i que constituirà un nínxol laboral de possibilitats insospitades. Així ho descriu el científic Michio Kaku a *Visiones*, en presentar la seva perspectiva de futur sobre les professions vinculades amb el temps lliure segons l'evolució dels actuals coneixements tecnològics i científics:

*"Escritores, artistas del mundo del espectáculo, músicos, actores y actrices dedicados a las artes creativas prosperarán en la nueva era. La creciente abundancia de tiempo libre en la sociedad generará una demanda explosiva de nuevas formas de ocio. [...] Nuevos tipos de entretenimiento que ni siquiera existen actualmente generarán industrias totalmente nuevas."*⁹

En aquest context, les activitats relacionades amb la cultura —o les que compten amb el rètol de "culturals"— són cada vegada més rellevants. En aquest sentit, la història actua com l'element que articula un lleure cultural que ha generat una potent indústria, que comprèn des del turisme fins al consum de productes audiovisuals i escrits, siguin aquests darrers llibres o revistes.

És possible que el fet que la indústria del lleure cultural —o, dit d'una altra manera, de la cultura com a valor afegit del lleure— s'hagi consolidat en anys recents obeeixi a un fenomen generacional, que proposem aquí a tall d'hipòtesi explicativa: a les dècades de 1980 i 1990 les generacions que gaudiren dels beneficis de l'escolarització massiva en els anys seixanta i setanta s'haurien convertit en el gruix dels consumidors, fet que explicaria els canvis de preferències i sensibilitats en aquest sentit. Tal circumstància no seria aliena a l'increment de

⁸ En aquest mercat, el consum d'història hi té un paper prou important, ja sigui en forma de novel·la històrica (és la que llegeix un de cada quatre lectors de novel·la) o d'assaig (tant en el 2004 com en el 2005 es van ultrapassar els quatre mil títols agrupats sota l'epígraf "Història i biografia" de l'ISBN). Sobre aquesta qüestió i sobre la publicació d'obres d'història l'any 2005 vegeu MEDEL, Ó. (2005). "Consolidando máximos". A: *La Aventura de la Historia* (núm. 86, desembre). Trobareu informació més detallada en la web del Ministerio de Cultura (www.agora.mcu.es/libro).

⁹ KAKU, M. (1998). *Visiones. Cómo la ciencia revolucionará la materia, la vida y la mente en el siglo XXI*. Madrid: Debate. Pàg. 165. Kaku és un destacat investigador en Física Teòrica, professor de la Universitat de Nova York i reconegut especialista en divulgació científica.

publicacions de divulgació científica, entre les quals figuren les d'història.

En efecte, aquestes revistes no solament ofereixen en diversa mesura propostes de rutes i viatges amb rerefons històric (un dels elements característics de la indústria del lleure cultural), sinó que, en general, pretenen aportar al públic una perspectiva històrica sobre temes candents tractats pels mitjans de comunicació, o publicitats per a pel·lícules i novel·les d'ambientació històrica o que són objecte d'assajos històrics de caràcter divulgatiu que han despertat especial interès. És a dir, volen establir en diferent grau una certa sintonia amb els temes considerats més propers al consumidor d'informació i cultura, en un procés que es retroalimenta: les revistes de divulgació d'història es beneficien d'una dinàmica a l'impuls de la qual contribueixen. Per dir-ho d'una altra manera, l'expansió de les revistes d'història forma part del *boom* de la història.

2.4. L'“era de la memòria”: entre el vessant mercantil i l'identitari

En quart lloc, l'augment d'aquest tipus de publicacions és inseparable de la conversió de la història en un element identitari i de consum mercantil en sentit ampli. Eric J. Hobsbawm fa en les seves memòries un comentari gràfic al respecte: *“Como las ansias que siente el hombre de continuidad con el pasado crecen en una época concebida como una ruptura continua con el pasado, la sociedad mediática las alimenta inventando sus versiones de una Historia nacional de taquilla, la ‘herencia’ y los parques temáticos vestidos con disfraces antiguos”*.¹⁰ I és que la fi de la Guerra Freda no donà pas a la “fi de la història” profetitzada per Francis Fukuyama, sinó que segellà el seu triomf: l'era de la globalització ha esdevingut també l'“era de la memòria”. La sociòloga argentina Elizabeth Jelin ha descrit gràficament aquest marc i el paper que en ell hi juga la premsa:

*“Vivimos en una era de coleccionistas. Registramos y guardamos todo: las fotos de infancia y los recuerdos de la abuela en el plano privado-familiar, las colecciones de diarios y revistas (o recortes) referidos a temas o períodos que nos interesan, los archivos oficiales y privados de todo tipo. Hay un culto al pasado, que se expresa en el consumo y mercantilización de diversas modas “retro”, en el boom de los anticuarios y de la novela histórica. En el espacio público, los archivos crecen, las fechas de conmemoración se multiplican, las demandas de placas recordatorias y monumentos son permanentes. Y los medios masivos de comunicación estructuran y organizan esa presencia del pasado en todos los ámbitos de la vida contemporánea.”*¹¹

En aquest aspecte, hom al·ludeix fins i tot a l'existència d'una “cultura de la memòria” que és *“en parte una respuesta o reacción al cambio rápido y a una*

¹⁰ HOBBSAWM, E. (2003). *Años interesantes. Una vida en el siglo XX*. Barcelona: Crítica. Pàg. 378.

¹¹ JELIN, E. (2002) *Los trabajos de la memoria*. Madrid: Siglo XXI editores. Pàg. 9.

vida sin anclajes o raíces". D'això sembla derivar-se que en el món d'experiències fragmentàries de l'"era de la globalització" -"un món sense rumb", en expressió del periodista Ignacio Ramonet,¹² la història sembla tornar a exercir el seu antic rol de "mestra de generacions", tot i que amb un format i discurs més banals.

Així, a mesura que la formació humanística dels ciutadans retrocedeix en favor d'altres coneixements i el món esdevé més complex, els primers acudeixen a la història a la recerca d'una explicació sobre les raons del present, ja que la història consisteix -per definició- en integració: del pla individual en el col·lectiu; del present en el passat; dels fets socials, polítics i econòmics en un mateix relat.

En aquest marc, les societats occidentals han procedit a una profunda revisió del passat immediat, bé en termes acadèmics, bé com a exorcisme o ajustament de comptes.¹³ Com ha assenyalat Stanley G. Payne, els temes vinculats a les experiències de la Segona Guerra Mundial entraren vers els anys cinquanta en una via morta "a favor de una especie de normalización que desalentó la memoria histórica en relación con aquellos temas que desataban una grave controversia política interna", i només quan passà una altra generació es produí una "recuperación de la memoria".¹⁴ És a dir, haurien estat en bona mesura el que anomenarem aquí els "nèts de les guerres" -de la contesa civil espanyola i de la Segona Guerra Mundial- els que s'han interrogat sobre aquests conflictes i han indagat sobre ells i el món que els engendrà, i serien ells els que conformarien el gruix del públic interessat per la història recent i dels historiadors que l'estudien.¹⁵

A la vegada, la liquidació de la lògica bipolar a la que hom recorria per tal d'interpretar la Guerra Freda ha donat pas, per explicar el nou món multipolar, a un tipus d'assaig que tal vegada es podria qualificar com a "periodisme històric". En els seus intents de respondre a qüestions centrals de les relacions internacionals (per exemple: com hem arribat a l'actual conflicte d'Iraq? Té solució el conflicte àrab-israelià? Justifica l'Alcorà l'actuació d'al-Qaeda?), aquests assaigs es caracteritzarien per efectuar un recorregut per la història propera i llunyana per tal d'explicar el present, tot contribuint a apropar periodisme i història. D'aquesta manera, s'haurien difuminat les fronteres entre els dos àmbits i aquests s'haurien fet més permeables entre ells, de manera que ens estem acostumant a combinar

¹² RAMONET, I. (1997). *Un mundo sin rumbo. Crisis fin de siglo* (2a. ed.) Madrid: Debate.

¹³ Vegeu, per exemple, l'obra col·lectiva de: BARAHONA DE BRITO, A.; AGUILAR, P.; GONZÁLEZ, C. (ed.) (2002). *Las políticas hacia el pasado*. Madrid: Istmo.

¹⁴ PAYNE, S.G. (2003) "¿Por qué vuelve a estar de moda la Guerra Civil?". A: *Cfío*. (núm. 26, desembre, pàg. 16-17).

¹⁵ El fet que en el 2005 hagin aparegut en el quiosc dues col·leccions dedicades a la Guerra Civil espanyola (vegeu nota 7) posa de manifest l'interès que desperta aquest període, que ha contribuït a situar certs títols de César Vidal i Pío Moa (qualificats de "revisionisme històric") entre els més venuts de l'any.

l'agilitat narrativa dels periodistes amb l'anàlisi de llarg termini pròpia dels historiadors, alhora que aquests darrers assumeixen ocupar-se del present immediat com una labor pròpia de la seva disciplina.

2.5. Periodisme i narració

En cinquè i darrer lloc -i al fil de les reflexions anteriors- cal tenir en compte que la divulgació de la història ha semblat guanyar una audiència en augment a partir de la seva adaptació a formats clarament periodístics (ja parlem de revistes o de produccions audiovisuals) i, sobretot, a esquemes narratius als quals s'emmotllen molts dels assaigs o llibres d'història que avui es publiquen, com il·lustren obres tan diferents com *Los mitos de la historia de España*, de Fernando García de Cortázar,¹⁶ *El hundimiento. Hitler y el final del Tercer Reich*, de Joachim Fest,¹⁷ o les obres d'Antony Beevor (*Stalingrado*; *Berlín. La caída: 1945*). Aquestes darreres obres, a més, van contribuir a desestigmatitzar la història militar com un àmbit d'interès reduït a especialistes o amants de la temàtica militar en sentit ampli.¹⁸ Paral·lelament, destacades novel·les no encasellades amb l'etiqueta de "novel·la històrica" (gènere per altra banda difícil de definir),¹⁹ com *La fiesta del chivo*, de Mario Vargas Llosa,²⁰ o *Soldados de Salamina*, de Javier Cercas²¹, se situen en un pla similar: l'aproximació a la història des de fórmules narratives. La biografia *Magallanes*, de Laurence Bergreen, per exemple, reflecteix aquesta confluència: semblen trobar-nos davant d'un relat estrictament històric per l'ús de les fonts i l'organització dels materials, però en realitat és una reconstrucció novel·lada de la gesta de Magallanes.²²

Així mateix, les revistes de divulgació aporten un altre element de proximitat al públic lector, d'importància cabdal, associat al text narratiu: les il·lustracions. Aquestes tenen cada vegada més qualitat i són més atractives, bé per llur gran format (en obertures d'articles), bé per llur tractament (amb siluetes i infografies), en un clar reflex de l'actual societat de la imatge. Aquesta influència positiva de la narració i la imatge en la història ja ha estat apuntada per Carmen Iglesias en els següents termes:

"[...] *Se puede decir que, de la misma manera que en la narrativa literaria*

¹⁶ GARCÍA DE CORTÁZAR, F. (2003). *Los mitos de la historia de España*. Barcelona: Planeta.

¹⁷ FEST, J. (2003). *El hundimiento. Hitler y el final del Tercer Reich*. Barcelona: Galaxia Gutenberg/Círculo de Lectores.

¹⁸ BEEVOR, A. (2002). *Stalingrado*. Barcelona: Crítica. BEEVOR, A. (2002). *Berlín. La caída: 1945*. Barcelona: Crítica.

¹⁹ Vegeu una temptativa de definició a CORRAL, J.L. (2002). "¿Existe la novela histórica como género?". A: *Clio* (núm. 3, gener, pàg. 18).

²⁰ VARGAS LLOSA, M. (2002). *La fiesta del chivo* (14a. reimpressió) Madrid: Alfaguara.

²¹ CERCAS, J. (2001). *Soldados de Salamina*. Barcelona: Tusquets.

²² BERGREEN, L. (2004). *Magallanes. Hasta los confines de la Tierra*. Barcelona: Planeta.

*el impacto de un mundo de la imagen, como es el nuestro actual, ha modificado hábitos y métodos, sin tener que perder por ello el aspecto fundamental creador que sería el "núcleo duro" de toda buena literatura [...], la historia y los historiadores también han recibido ese impacto y han procurado incorporarlo sin dejar por ello, en los mejores casos, el sentido riguroso que debe tener una disciplina."*²³

Això revela que la demanda del públic és clara i exigeix una "dramatització" de la història (com ho palesa l'auge editorial actual de la novel·la històrica): ja no n'hi ha prou amb oferir un relat elaborat o presentar una interpretació ambiciosa, sinó que cal establir una mínima connexió emocional amb l'obra. El desig de poder satisfer-la ha exigít un tractament formal i de perspectiva de la història molt diferent a l'habitual en els llibres d'assaig de fa tot just dues dècades.

Així ho va observar l'historiador Juan Carlos Losada en referir-se a la formació universitària rebuda en els anys setanta, segons la qual *"había que estudiar las estructuras de la sociedad. Nada de fechas, de batallas, de reyes, de tratados, de anécdotas, de biografías de dirigentes, ni de datos concretos, propios de desalmados 'memoriones'... Todo esto, decíamos, podía ser muy divertido, pero era superfluo, inútil: meros datos que no servían para nada y que se podían encontrar en cualquier enciclopedia o manual en caso de necesidad"*.²⁴ Després, a l'hora de dedicar-se a l'ensenyament, explica Losada que *"descubrimos que una anécdota histórica, aparte de ser divertida, podía ser muy ilustrativa y podía ser un ejemplo microscópico de la Historia total, y que todos aquellos factores tan poco 'marxistas' que habíamos ignorado en la facultad eran, precisamente, los más atractivos para la población en general y para los jóvenes alumnos en particular. Descubrimos, en fin, que el rigor y la seriedad de los estudios históricos no estaban reñidos con la amenidad y la diversión; al contrario, debían conjugarse y complementarse"*.²⁵

Aquesta demanda d'una història dramatitzada, amb tensió narrativa i emocional (cada vegada més present en programes radiofònics), troba el seu reflex més clar en la irrupció relativament recent de la biografia (gènere poc cultivat fins fa tot just una dècada) com a producte amb una demanda potencialment alta en el mercat espanyol. Així ho han demostrat el èxits obtinguts per obres d'historiadors tan diferents com Manuel Fernández Álvarez, Henry Kamen, Paul Preston o Ian Kershaw, i l'aparició de col·leccions monogràfiques, com les editades per Ariel ("Biografía"), Ediciones B ("Cara y cruz") i les biografies femenines de Circe, entre d'altres nombroses iniciatives. De l'atractiu que hom atribueix a

²³ IGLESIAS, C. (2002). *De Historia y de Literatura como elementos de ficción. Discurso leído el día 30 de septiembre de 2002*. Madrid: Real Academia Española. Pàg. 124.

²⁴ LOSADA, J.C. (2004). *Batallas decisivas de la historia de España*. Madrid: Aguilar. Pàg. 12.

²⁵ LOSADA, J.C. (2004), pàg. 17.

aquest gènere n'és prova el fet que, com a campanya de promoció, el diari *ABC* va apostar per obsequiar els seus lectors amb una extensa col·lecció de biografies ("Protagonistas de la Historia") en el primer trimestre de 2004.

Aquest tardà auge de la biografia en els aparadors espanyols ha estat atribuït pel controvertit historiador César Vidal al predomini d'una historiografia marxista estereotipada (a la qual ja al·ludia Losada de manera similar), que menysprea el factor individual en benefici de la importància de les tendències estructurals, però també –i aquest no és un tema menor– a un problema de producció, en considerar que el buit temàtic obeeix igualment "*a comodidad y falta de formación de los profesionales de la Historia*".²⁶

En funció del que fins ara hem exposat, no és per atzar que les biografies tinguin un important protagonisme en les revistes d'història avui editades a Espanya,²⁷ en les quals hi comença a predominar un clar to narratiu. Hem tornat a la història com a "narració ordenada i verídica sobre el conjunt dels fets memorables del passat humà", segons la defineix la Gran Enciclopèdia Catalana. Els mateixos llibres d'història tornen a aquest format, que en un temps semblà desfachat i que avui resulta novament atractiu. D'igual manera, les revistes de divulgació d'història tornen al relat com a font de plaer intel·lectual (al vell lema d'"instruir delectant").

3.- L'Acadèmia i el quiosc: tan a prop i tan lluny

Els canvis assenyalats en el format i en els continguts de les publicacions d'història remetent a un concepte de revista cada vegada més afí al de la resta de publicacions periòdiques. En aquest marc, entre l'historiador acadèmic i l'àmbit de les revistes de divulgació es construeix una relació complexa, en ésser aquesta difícil d'articular per diferents qüestions.

Per una banda, el format i el llenguatge periodístics –amb títols i destacats que atrauen el lector pel seu impacte i simplicitat de contingut– no acostumen a ésser molt còmodes per al professional de la història, que sempre intenta mantenir matisos. Per altra banda, les revistes de divulgació demanen textos sintètics de narració fluïda, llenguatge assequible i prosa clara, exempts de notes a peu de pàgina. Aquest tipus de discurs no predomina en el món acadèmic, que genera assaigs densos i amb un llenguatge especialitzat. A més, els historiadors acadèmics no se senten molt identificats amb les revistes de divulgació: a l'hora d'escriure-hi cal tenir en compte nombrosos condicionants –extensió, estil– que tal vegada no compensin l'esforç que hom hi pot invertir. A aquesta realitat cal afegir-hi el fet que el valor d'aquests articles en termes de currículum és escàs o nul.

²⁶ VIDAL, C. (2004) "¿Por qué están de moda las biografías?". A: *Clio* (núm. 29, març, pàg. 16).

²⁷ Deixant de banda els articles de caràcter biogràfic, pràcticament totes les revistes de divulgació històrica compten amb seccions on s'aborda la biografia i/o l'obra d'un personatge històric.

Aquesta darrera afirmació planteja un problema essencial per a les publicacions de divulgació de la història: on han de cercar els seus col·laboradors? Els professionals de la història disposats a efectuar aquesta aposta i a adaptar-se als seus requeriments no abunden, tot i que cada vegada son més nombrosos. Aquesta situació genera un cercle viciós, ja que fa que aquestes publicacions reclutin part dels seus col·laboradors entre periodistes o escriptors, fet que pot donar origen a un mal vist “intrusisme” professional.

D’aquesta manera, si el lector consulta la nòmina de col·laboradors d’aquestes revistes advertirà que totes elles combinen en diferent grau la presència de professors universitaris, historiadors no acadèmics i periodistes.²⁸ Això mostra com la vocació comercial d’aquestes revistes -obligades a captar el major nombre de lectors possible- condueix a diverses estratègies per tal d’oferir coneixements solvents i agilitat narrativa.

Aquesta qüestió remet a un problema important, sovint omès: la qualitat de les revistes de divulgació no es troba determinada únicament pels seus editors o directors, sinó també per la manca de professionals dedicats a divulgar les ciències socials i -en darrera instància- per l’absència a Espanya d’una tradició sòlida de divulgació científica i cultural.

3.1. “Temps moderns” i noves necessitats formatives

Aquest dèficit de professionals s’ha resolt en part perquè la demanda laboral de l’àmbit de la divulgació de la història en sentit ampli (revistes, premsa diària, multimèdia, producció de documentals), unida al col·lapse de les vies de promoció acadèmica (en el camp de l’ensenyament mitjà i superior) i oficial (càrrecs de “dinamització” o gestió cultural en entitats públiques, arxivers municipals), ha fet que els integrants de les noves promocions universitàries optin per cercar sortides professionals alternatives en els camps del lleure i de la divulgació de la història.²⁹ No obstant això, és important destacar que l’eventual disponibilitat de recursos humans en aquest àmbit es genera tot i l’omissió d’una política amb aquesta finalitat. Així, el currículum de les llicenciatures en història no ha contemplat fins el present els coneixements, les habilitats i les aptituds necessaris per a treballar en els diferents àmbits del camp editorial (publicacions periòdiques, assaig divulgatiu a l’estil anglosaxó, obres temàtiques, enciclopèdies), en el terreny de la comunicació audiovisual o en l’àmbit dels serveis i productes multimèdia.

A tot això caldria afegir-hi el fet que altres àrees relacionades amb la

²⁸ En aquest sentit, *Sàpiens* ha recorregut a la fórmula més innovadora: periodistes tutelats per docents universitaris.

²⁹ Vegeu el cas de l’anomenada *Escuela Libre de Historiadores de Sevilla* (sobre llurs finalitats, activitats i funcionament podeu consultar la seva pàgina web: www.elh.org.es).

indústria del lleure cultural (actuacions de museïtzació, exposicions, turisme) generen noves oportunitats d'ocupació per a un sector els esforços formatius del qual estan encaminats de manera predominant a la docència (secundària o superior) i a la investigació, mentre que els aspectes esmentats no s'inclouen en els programes d'estudi (com a molt, formen part de cursos de postgrau impartits en universitats que han detectat aquesta mancança). Això –com ja hem assenyalat– passa en un moment en què la limitació dels pressupostos públics fa que les noves promocions de llicenciats hagin de cercar camins professionals al marge de les sortides laborals tradicionals.

Tot fent una simplificació exagerada, en general podem apuntar que el model d'ensenyament universitari més estès se centra en fomentar la investigació, essent el referent professional per als estudiants el del docent o investigador que publica assaigs acadèmics o d'alta divulgació. Tanmateix, la tirania exercida pel mercat demana perfils laborals diferents i potencialment antagònics amb la formació rebuda: en els nous nínxols laborals prima la síntesi sobre la complexitat; el text breu i sense notes sobre la monografia; el llenguatge assequible –“popular”, si es vol– sobre l'especialitzat; i la dramatització sobre l'anàlisi.

En altres paraules, allò que s'ha d'escriure no són reflexions de gran profunditat, sinó textos breus, àgils i concisos per a guions audiovisuals, CD interactius, fascicles, entrades de diccionaris, gasetilles de premsa, recensions per a diaris o –com a molt– articles per a revistes de quiosc o obres temàtiques, on resulta essencial la disciplina a l'hora d'ajustar-se als espais i al compliment exacte dels calendaris. Així doncs, els nous “usos públics” de la història requereixen una formació diferent i complementària de la que actualment predomina a la universitat.³⁰

3.2. Divulgar història: ¿un tema menor o un repte important?

La qüestió anterior no es intranscendent: a l'hora d'enfrontar-se a un primer treball; tan important és saber plantejar una classe per a joves d'ESO –i en la formació actual d'un historiador hom inclou pràctiques en aquest sentit– com, per exemple, saber redactar o editar un article o una ressenya per a medis de caràcter molt diferent, o comptar amb nocions bàsiques de *Quarkxpress* (l'aplicació informàtica emprada universalment en el disseny i compaginació de revistes i llibres il·lustrats).

³⁰ Vegeu una reflexió crítica sobre la formació universitària en l'entrevista a Fernando García de Cortázar en: “Divulgar història”. *L'Avenç* (núm. 209, desembre de 1996). L'entrevistat feia un símil entre la universitat com una escola dedicada a ensenyar a caçar i matar dragons mitològics. En preguntar un estudiant al professor sobre la utilitat d'aquesta tasca tan bella com inútil, el docent contesta a l'alumne: “No es preocupi, perquè quan acabi el curs, vostè muntarà una altra escola on ensenyarà com es cacen i maten dragons”. Afirmava l'entrevistat que “els historiadors hem fet –i fem– això molt sovint” (pàg. 65).

A aquestes alçades, sorprèn que algú que pertany al món acadèmic pugui sustentar l'opinió de que les revistes de divulgació d'història han esdevingut "*un objeto de consumo editorial y por tanto en materia ajena a los intereses de los profesionales e investigadores*".³¹ Que potser no és cert que el prestigi i l'atractiu de la història en el món anglosaxó o francès (citem, per exemple, els noms de Hobsbawm o Georges Duby) s'han forjat en una opinió pública receptora durant llarg temps d'assaigs i propostes de qualitat, amenes, divulgatives i variades que –a més– han contribuït a la formació de la consciència crítica i el tarannà democràtic dels ciutadans d'aquests països?

A tall de conclusió, podem afirmar que l'auge de les revistes dedicades a la història sintonitza amb una demanda en augment de divulgació d'aquesta disciplina que sembla constituir una tendència de creació de mercat sòlida. Igualment, aquestes publicacions han produït una "revolució silenciosa" en l'àmbit historiogràfic. La seva acceptació per un públic tan ampli com heterogeni ha generat un important sector de *consumidors d'història*.

D'aquesta manera, ha canviat la transmissió dels coneixements de la història en el seu format, estil i canal. Paradoxalment, algunes de les grans apostes de la nova historiografia –la reivindicació de la dona com a protagonista de la història, l'èmfasi en els personatges transgressors i heterodoxos, la necessitat de recuperar la visió del passat per part dels vençuts o de construir una història global i no etnocèntrica– arriben a un públic cada vegada més ampli no tant gràcies a l'acció del món acadèmic com a la de les revistes de divulgació.

Molt possiblement la creació d'un mercat de consum de la història a través d'aquestes revistes influirà en l'evolució d'aquesta disciplina, de la mateixa forma que hi van influir el desenvolupament d'Internet (amb l'increment exponencial de la informació a l'abast de l'investigador) o un factor tan prosaic com la generalització de les fotocopiadores (que modificà substancialment la recerca).

En qualsevol cas, és important assenyalar que amb les seves limitacions a l'hora de difondre coneixements, les revistes de divulgació també ofereixen certs avantatges. Segons Alejandro Jiliberto (l'analista de mercat abans esmentat), aquest tipus de premsa "*no debe vasallaje al poder de la academia, o al político*" i "*resulta más saludable al respirar la libertad de cátedra que circula en el quiosco*". Aquesta darrera apreciació no vol ésser un panegíric de les revistes d'història; solament pretén subratllar que el seu funcionament, producció i continguts creen un nou àmbit de difusió d'aquesta disciplina que en gran mesura es troba al marge del medi universitari. Això suposa que, a curt o a mig termini, el quiosc i la universitat es veuran obligats a interactuar d'una manera molt més productiva i beneficiosa per a tots dos.

³¹ BANDE FUENTES, E. J. *op. cit.*, pàg. 45-46.

Epíleg: La premsa dels centres d'estudis davant d'una disjuntiva

No volem cloure aquesta reflexió sense introduir un breu apunt sobre el paper de les publicacions dels centres d'estudis en el marc descrit, sobretot després de debatre-ho en la taula rodona "Recerca i divulgació: el paper dels centres d'estudis i de les universitats", dins de la segona edició de l'Espai Despuig organitzada per l'Institut Ramon Muntaner el passat 12 de novembre de 2005 a Solsona. Al llarg de la discussió que hi tingué lloc es plantejaren qüestions que considerem interessants de reflectir, en la mesura que poden suposar el replantejament de les funcions de les publicacions dels centres d'estudis.

Actualment aquestes revistes es troben davant del que sembla una disjuntiva difícil de resoldre, atesa la voluntat dels centres d'estudis de difondre els seus continguts a un públic el més ampli possible i de voler apropar-se també al món acadèmic a la recerca de fórmules de col·laboració, reconeixement o suport. Aquesta realitat configura un horitzó complex per a aquestes publicacions, en sotmetre-les al dilema de triar entre uns destinataris molt diferents: el fet d'optar pel camí de la "popularització" tot emfasitzant el caràcter divulgatiu de les seves publicacions implica renunciar a la interacció amb el medi universitari, mentre que optar per la vinculació de les revistes amb el medi acadèmic suposa deixar de banda l'ambició de divulgar, ja que és impossible satisfer aquestes dues exigències alhora.

Una eventual sortida d'aquest atzucac és la diversificació de les publicacions, tot adoptant dues línies diferents: una "popular" i una altra més acadèmica, amb formats, tiratge i periodicitat diferents. Però aquesta opció suposa un esforç que no és fàcilment assumible pels recursos humans i materials limitats d'aquestes entitats.

Igualment, el context general no permet una fàcil presa de decisions i convida a mantenir la definició –o indefinició– actual de les publicacions pel que fa al seu destinatari primordial. En efecte: si hom s'apropa al món acadèmic, els paràmetres curriculars vigents entre el seu professorat no premien les col·laboracions en aquest tipus de premsa. Així doncs, aquesta opció no té perquè comptar amb un reconeixement per part de l'àmbit universitari. Cal tenir present, a més, que les pròpies publicacions universitàries cada vegada tendeixen més a adoptar un format digital en els casos de comunicacions a congressos i revistes (en CD-ROM o PDF), per tal d'ésser difoses sense despeses i amb més possibilitats d'arribar al públic. És a dir, apropar-se en excés al tipus de revista universitària suposa el risc d'assumir una publicació d'audiència limitada i que tendeix a ésser virtual.

D'altra banda, la recerca d'un format de revista més divulgatiu és igualment arriscat, perquè si l'aposta no es materialitza d'una manera decidida en tots els àmbits (grafisme, estil, il·lustració) i adopta un format narratiu i àgil, pot perdre

el capital de lectors i prestigi acumulat sense guanyar en contrapartida un públic més ampli de l'habitual.

En aquest context, una via possible per a avançar en els dos àmbits –divulgació i recerca acadèmica– per part dels centres d'estudis rau en potenciar el seu *background* en dues direccions. Pel que fa a les publicacions, seria important que aquestes gaudissin de tots els beneficis de la difusió per Internet, realitat que ja ha començat a materialitzar-se en el portal de l'Institut Ramon Muntaner (www.immu.org). Tot i així, si no es pot consultar la publicació en arxiu digital o PDF, es perd una part substancial del seu impacte acadèmic. En aquest sentit seria interessant no sols reproduir els sumaris de les revistes i els textos, sinó també que aquelles monografies més ambicioses en quant a recerca feta duguessin un breu resum o *abstract* del contingut (amb paraules clau) que potenciés i afavorís la seva consulta. Pel que fa al vessant divulgatiu, atès que cada vegada el consum d'història està més vinculat a l'anomenat "turisme cultural", els centres d'estudis semblen cridats a representar un paper important com a agents que poden contribuir a la dinamització cultural, amb el disseny de propostes de tipus molt divers (dramatitzacions, museïtzacions o disseny d'itineraris i materials didàctics o divulgatius).

En qualsevol cas, aquest apunt final solament vol plantejar el difícil repte al qual s'enfronten les publicacions dels centres d'estudis, sense pretendre anar més enllà i incidir en un debat més profund.

Apèndix: Deu anys del Centre d'Estudis Lacetans

El Centre d'Estudis Lacetans, associació científica i cultural sense finalitat de lucre dins l'àmbit territorial del Solsonès, va néixer el 30 de setembre del 1995 amb el propòsit de dur a terme una activitat de recerca, divulgació i preservació del patrimoni cultural i natural de Solsona i el Solsonès. La quarantena de persones que es van aplegar en l'assemblea fundacional, que va tenir lloc al Casal de Cultura i Joventut, era conscient que a la nostra comarca el CEL naixia per omplir un buit en la vida cultural solsonina. I per això prenen l'exemple d'altres comarques catalanes on existien centres d'estudis ja des de feia temps, com per exemple el Grup de Recerques de Berguedà i el Centre d'Estudis del Bages, entitats que es dediquen a impulsar, coordinar i canalitzar estudis, projectes i activitats destinades a investigar i a aprofundir en el coneixement de la pròpia cultura, la local i vernacular i del patrimoni natural i cultural propi. Avui dia el CEL compta amb cent seixanta socis. Una de les primeres iniciatives va ser editar un full informatiu que actués d'eina de comunicació amb tots els socis. Curiosament, en el número 0 es va publicar un treball d'investigació sobre el pou de gel de Solsona recentment recuperat, on mostràvem ja alguns detalls de la seva possible ubicació i de l'interès en recuperar-lo. Una altra de les qüestions importants va ser buscar una seu social per a l'entitat. En un primer moment la seu social provisional va ser a l'Arxiu Comarcal del Solsonès, a l'Hospital Llobera. Posteriorment, el CEL va establir la seva seu social definitiva en una de les sales del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, cedida per acord de la Direcció General del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona. Les activitats del CEL durant aquests deu anys han estat diverses i variades. Començarem per destacar la creació l'any 1996 de la Secció d'Arqueologia del Centre d'Estudis amb ocasió de les primeres excavacions arqueològiques al jaciment iberoromà i medieval del Serrat del Moros de la Codina, a Pinell. La primera campanya, l'estiu del 1996, va ser possible gràcies al suport en un primer moment de l'associació cívica i cultural de Solsona FORUM. Posteriorment, les campanyes, que s'han anat realitzant ininterrompudament fins avui, han rebut l'ajuda de la Generalitat de Catalunya a través dels ajuts a projectes d'abast comarcal (ACOM) de l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca i de les subvencions del Departament de Cultura. També han rebut el suport de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, de l'Ajuntament de Pinell, de l'Ajuntament d'Olius i de l'Ajuntament de Solsona.

Aquestes intervencions arqueològiques s'emmarquen dins un projecte d'investigació que porta per títol «Estratègies d'ocupació del territori i la seva

evolució a la comarca del Solsonès des de l'antiguitat fins a l'època medieval». La creació d'aquesta secció ha portat a fer tota una sèrie d'excavacions i seguiments arqueològics, entre els quals destacarem l'inici de les excavacions el juliol de 1998 al jaciment de Sant Esteve d'Olius, activitat que també s'ha anat desenvolupant any rere any fins avui i que està inclosa dins el mateix projecte que les excavacions de Pinell. Fora de l'àmbit comarcal del Solsona, des del 2002 la Secció d'Arqueologia promou, conjuntament amb el Museu Comarcal de l'Urgell, les excavacions arqueològiques a l'assentament fortificat ilergeta dels Estincells (Verdú - Urgell), dins un projecte d'investigació que porta per títol "Projecte de recerca arqueològica sobre societat, economia i evolució del poblament ibèric a les valls dels rius Corb, Ondara i Sió (Urgell, Pla d'Urgell, Segarra, Conca de Barberà)". Tots aquests treballs han generat una nombrosa bibliografia tant en revistes especialitzades com en publicacions més divulgatives. A la vegada, la participació any rere any d'estudiants i llicenciats en arqueologia de les diferents universitats catalanes i espanyoles ha contribuït al coneixement d'aquests jaciments del Solsonès.

A banda de la Secció d'Arqueologia, l'any 2003 es crea la Secció o Grup de Natura del Solsonès, una associació naturalista sense afany de lucre amb la finalitat de potenciar l'estudi i la protecció de la natura a la comarca del Solsonès, tot augmentant el seu acostament social i l'educació mediambiental. La tasca del Grup de Natura del Solsonès consisteix en organitzar i dur a terme diferents activitats i actuacions de caire educatiu i científic: xerrades sobre viatges i altres experiències, excursions temàtiques per conèixer l'entorn natural, redacció i execució de projectes (cens d'ocells hivernants al Solsonès, cens de l'oreneta cuablanca a la ciutat de Solsona, cens diürn d'ocells aquàtics hivernants), celebració de diades internacionals, Projecte Rius i altres. Amb tot això es vol fomentar el coneixement del nostre entorn natural i fer un pas endavant en l'entesa del desenvolupament sostenible com a estratègia per a comptabilitzar la conservació del medi ambient i el desenvolupament social i econòmic.

L'activitat del Grup de Natura s'ha vist aviat compensada amb l'obtenció del 1r. Premi Jaume Ciurana 2004-2005, en motiu de la celebració de la III Setmana del Medi Ambient (8-12 d'octubre del 2004). Aquests premis els atorga el Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya i tenen com a objectiu fomentar actituds de civisme i estimular accions i treballs que tractin els valors cívics o que hi proposin reflexions i actuacions.

L'any 2001 neix la revista cultural del Solsonès *Oppidum*, fruit de la col·laboració entre l'Arxiu Històric i Comarcal i el Centre d'Estudis Lacetans. Surt a la llum amb una periodicitat anual i amb la intenció de ser una publicació estable, una miscel·lània que reculli bàsicament els treballs d'investigació i divulgació del patrimoni cultural i natural del Solsonès. Aquesta ambiciosa publicació

compta ja amb el seu tercer número i destacarem com a data important el 30 de novembre de 2004, quan se signa un conveni de col·laboració entre el Consell Comarcal del Solsonès, l'Ajuntament de Solsona, l'Arxiu Històric Comarcal de Solsona i el Centre d'Estudis Lacetans per a la coedició anual de la revista *Oppidum*. La revista és una publicació de qualitat, i a això hi contribueix tant el disseny i la composició acurats, a càrrec de l'artista solsoní Jaume Roure, com la presència d'un consell assessor de qualitat, format per coneguts professors i especialistes del món universitari.

Un altre dels pilars fonamentals del CEL durant aquests deu anys ha estat l'organització de xerrades i conferències de temàtica diversa. Podem destacar un primer cicle de conferències sobre la història de Solsona i el Solsonès amb el títol "*Solsona: oppidum longum...*", organitzades l'octubre del 1996. A més a més s'hi pot afegir un curs de ceràmica per a la investigació arqueològica, un col·loqui sobre cinema de temàtica històrica, conferències i debats sobre patrimoni, xerrades sobre la reconstrucció històrica del món iber i romà, passejades arqueològiques pel Solsonès, per no parlar de les nombroses xerrades que darrerament organitza el Grup de Natura del Solsonès.

Amb aquest mateix afany divulgatiu, el CEL ha anat organitzat al llarg d'aquests anys una sèrie de sortides culturals amb temàtica històrica i natural. Una part de les sortides s'ha fet a la comarca del Solsonès (Llanera, Vilamala, Llobera, Ceuró, i altres). Un segon bloc ha estat el de les sortides fora de la comarca (Ciutat Vella de Barcelona, Calafell, Rialp, Conca Dellà i Isona, Ruta del Cister, i altres). Fins i tot, en una ocasió, l'any 1999 es va fer una sortida cultural a l'estranger (Tunísia).

El mes de setembre del 2005, el Centre d'Estudis Lacetans inicia la celebració dels seus deu anys d'existència. Els actes commemoratius d'aquest aniversari s'han convertit en una mena de revulsiu de gran part de les activitats futures de la institució. El programa d'actes es va encetar el dia 10 de setembre amb la presentació dels actes de celebració del desè aniversari, el passi d'un audiovisual de resum d'aquests deu anys, la presentació de la nova imatge de la pàgina web del CEL i una conferència del director del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, en Jaume Bernades i Postils, que portava per títol "Museu i territori".

Amb motiu del desè aniversari, el CEL vol involucrar els quinze municipis de la comarca en un projecte ambiciós titulat "El Solsonès, cultura i natura al bell mig de Catalunya", que abastarà des de maig de 2006 fins a setembre de 2006. És un projecte que té per objectiu final convertir el Solsonès en un producte turístic cultural integrat mitjançant l'elaboració d'un pla estratègic de gestió del patrimoni cultural i natural. Per a aconseguir això cal fer primer un complet treball de camp que doni a conèixer els principals elements del patrimoni cultural i natural de cada municipi de la comarca. El desè aniversari del CEL pretén només realitzar

el primer pas de l'inventari de tot aquest patrimoni.

Igualment, els actes del desè aniversari han inclòs un cicle de conferències sobre història i investigació, centrat en el Solsonès, i que hem anomenat "*Oppidum Longum... 2*" i unes jornades de medi ambient amb un cicle de xerrades sobre natura que s'han realitzat al llarg dels mesos de març i abril de 2006.

A més d'aquestes activitats, en el marc de la commemoració d'aquest desè aniversari també cal destacar la celebració de la II edició de l'Espai Despuig, organitzada per l'Institut Ramon Muntaner. Aquesta activitat consisteix en una taula rodona en la qual es debat sobre diferents temes relacionats amb els centres d'estudis; aquesta edició s'ha centrat en el paper dels centres d'estudis i de les universitats en la recerca i la difusió de la història, les conclusions de la qual es poden veure en aquesta publicació.

Acte d'homenatge als deportats del Solsonès als camps nazis, amb la presència de Joan Serra, President del Consell Comarcal del Solsonès; Joan Saura, Conseller de Relacions Institucionals i Participació i Jordi Riart, alcalde de Solsona (febrer de 2006)

Plafons de l'exposició "Solsonès, cultura i natura al bell mig de Catalunya", realitzada en commemoració de 10è Aniversari del Centre d'estudis Lacetans, exposada a Pinós en el marc del Dia de Municipi de Pinós (juny de 2006)

